

Kun Pekka Piironen kotiutui Nurmeksen Saramovaaran kotiinsa edellä mainitulta retkeltään, hän oli niin matkasta uupunut, ettei jaksanut kiivetä vaaran laella sijaitsevaan taloon. Hänet jouduttiin hakemaan vaaran alta hevosella ja reellä.

Tämän kertoi minulle muistitietona äitini Rauni Ihalainen, Pekka Piironen vanhin tytär.

Yrjö Ihalainen

Äitini Rauni Ihalaisen o.s. Piironen ja äitini Hilikka Koistinen o.s. Piironen kertoivat molemmat minulle, että heidän isänsä Pekka Piironen ja Erkki Peltosen kanssa ei retkellä ollut ketään kolmatta miestä. Mikä menee totuus?

Yrjö Ihalainen

I

Olin asunut jo 18 v. Karjalan rajan äärellä, yli vaan ei ollut tullut astutuksi. Aina oli mieli rajan toiselle puolelle himoinnut. Nyt sen kerrankin piti toteutua. Meitä oli kolme huimapäätä, jotka eivät puntaria kaipaa tämmöisiä asioita päättäessään. Pääasia oli, että jokaisella oli vapaasti käytettävänä 3 viikon aika. Varustukset kuitenkin tehtiin tarkasti harkiten. Kepeä, kestävä puku, tiuriit, pitkävartiset kengät, yhdet liinaset alusvaatteet, (enempi ei sovi päälle) 1 urheilupaita, 6 nenäliinaa, 2:det sukat, vähän saippuata, neulaa ja rihmaa, 1/4 kiloa sokeria ja pieni purkki kaakkaota, remelikäärössä kannettuna - siinä kaikki, mitä haluttiin olalle ripustaa. Silmämääränä oli, ettei mitään liikaa painoa saa tulla mukaan.

Yhden oli määrä kerätä kansanlauluja ja runoja, toisen ottaa talteen kotiteollisuuden ja rakennustaiteen aineksia, minun taas piti ottaa vaari kaikesta muusta, mitä eteen sattuisi, niinkuin kansantavoista, elinkeinoista, kieli- ja kansallisuuskysymyksistä. Matkalle lähdettiin Nurmeksien Ylikylästä maanantaina elokuun (po. heinäkuun.) Yrjö Ihalaisen huomautus.) 13 p. 1903 ja pääasiallisesti jalkamarssia saavuttiin kahden päivän perästä Kuhmoon, josta aijoimme venekyydillä Lentiiraan. Siellä oli joukko Lentiiran tervaveneitä. Mutta kaikki venekunnat päättivät jäädä "säänpiitoon", sillä Lentuan selkä hulmahteli valkeapäinä. Saattajammekin katsoi vaikeaksi "kiilautua" yli selän, kun tuuli oli "vastahankainen" (vino-, ei nokkavastanen). Saatatimme sentähden itsemme salmen yli, ihaillen ohimennessä oikeata "Kuhmonnientä", jolla ensin kirkko oli ollut. Se oli palanut aikoinaan, mutta alttarin sijalla rehotti nyt komeat koivut. Astuttiin sitten 13 km. Varajoen taloon pitkin Lentiiran uutta maantietä. Siinä syötiin lujasti 20 tunnin paaston jälestä ja ei kun taas astumaan.

Ennen Sumpsan taloon tuloa (13 km.) saimme nähdä komeankaamean näköalan. Mikähän kumma tuo sitten oli, arvelette. Olipahan vain jatkamisineen valmiiksi kolottu tervametsä. Siinä seisoj 12,000 valkopintaista pilaria joiden latvat näyttivät kannattavan taivaan lakea. Se oli pyhä pylväistö, jonka näkö voi tuskin koskaan voi silmistämme haihtua. Mutta samalla nämä pylväät muistuttivat hautapatsaita - suuren, tulevaisuuden aarniometsän häviötä. Surunsekaisia tunteita heräsi mieleen, kun ajatteli, että vuoden päästä oli pyhäkön sijalla oleva - autioksi raastettu kangas.

Astuttiin edelleen, tuli vastaan Kallioisen joki komeine siltoineen. Koski oli tervankuljetusta varten siivottu ja käymämöljillä varustettu. Siinä oli Sumpsan talo tosi kauniilla paikalla, järven ja joen niemekkeellä, jossa juotiin kahvi. Siitä seuraavana päivänä Lentiiran rantaan, josta veneellä Muistolaan (kauppiaaseen), 8 km. johon Kuhmon kirkolta karttui 4 peninkulmaa. Siinä syötiin ja taas jalan Koskenkorvalle (4 km.). Siitä veneellä Änätin yli ja kapeata salojokea Koivajaan, (10 km.) joka oli viimeinen talo Suomen puolella. Täällä oli sattumoisin vastassa "vanha Teppana" Teyriniemen kylästä rajan toiselta puolen, jonne oli Koivajasta vaan 7 virstaa, siitäkin 3 virstaa venematkaa. Keskellä Koivajan järveä siirryimme rajan yli. Silloin ammuttiin laukaus ja huudettiin hattuja heiluttaen "eläköön Karjala!" Puolen tuntia astuttuamme kaunist metsäpolkua aukesi eteemme ensin. "karjalainen" kylä Kiiteen järven rannalta. Mentiin Teppanan taloon. Talon molemmat

tyttäret olivat heinäniityllä, vanha äiti yksin kotona. Mutta pian hän laittoi pöydälle iltasen, jonkalaista emme tämän jälestä usein saaneet. Leipä, voi, maito ja suolattu siika, kaikki parasta laatua ja runsaasti - ainoa talo Karjalassa, jossa saimme nauttia maitoa mielin määrin. Pöytä oli peitetty puhtaalla hurstillä, vaikkei se tosin ollut kulttuurimaan kuviollista liinaa. Käsipyyhkeet (salvetit) asetettiin pöydälle syöjään viereen. Niitä käyttivät he itsekin joka paikassa. Tämä onkin hyvin tarpeen, kun syöminen suureksi osaksi suoritetaan sormin.

Jo kello 4 heinäk. 17 pnä heräsimme, sillä rahvasta kulki myötäänsä edestakaisin ja kiihkeätä puheen pölpötystä kuului. Ne olivat kyläläisiä, jotka tahtoivat tavata vieraita. Me kuitenkin nukuimme kello 7:mään. Kun nousimme, ei talossa ollut ketään vierasta. Riensimme heti Kiiteen rantaan uimaan ja peseytymään. Sieltä tultua oli hyvä aamiainen lihakeittoineen pöydällä valmiina. Sitten alkoi vieraiden vastaanotto. Kohta oli pirtti täynnä väkeä, nuorta vanhaa, jopa lapsiakin. Lapsille jaoimme karamelliä, vanhat vaivaset pyysivät rahaa.

Teppanalla oli tänä vuonna rakennettu kartano. Rakentaminen kohtaa täällä Karjalassa aina hiukan hankaluuksia. Hallitus myöntää vaan 7 hirttä vuosittain taloa kohti eikä entiset säästöt tule kysymykseen. Kun kuka rakentaa ottaa se toisilta kyläläisiltä hirsiosat lainaan. Ja ellei yhtenä vuotena saa hirsiiä tarpeeksi, jatketaan työtä toisena vuotena. Harvoin tarvitsee näin menetellen valtiolta lisäpuita ostaa. - Talot nimitetään tavallisesti isännän risti-manimillä. Näytteeksi luettelen tässä Teyriniemen talot: Ullaska, Teppana, Miikkula, Jyrki, Eiva, Ohvo, Taavetti, Paavila, Iivana, Harittana, Riiko ja Vassele.

Kello 10 läksimme Tappanan saattamana kiitämään yli Kiiteen Akonlahtea kohti. Mutta kun matkasuunnitelmasta olimme kerinneet lopullisesti äänestää, kääntyikin vene keskellä järveä kaakkoon päin Lusmaa kohti. Järvimatkaa oli 10 v. ja kun sen jälestä olimme vielä sauvoneet 2 v. pientä salonjokea, olimme jalkatien suussa. Tästä vei 20 virstan kinttutie Luvajärvelle. Matka oli kauttaaltaan kuivaa kangasta. Pääasia oli vain pysyä oikealla polulla. Mutta neuvot oli painettu visusti kolmeen päähän ja niitä seurattiin empimättä. Tänä päivänä saimme kulkea semmoisten hongikkoin halki, jommoisia emme olleet konsaan nähneet. Tuon tuostakin pysähdyimme katsomaan, miltä mahtava luonnontemppeli näyttää jättiläispilareineen. Ne olivat 2 à 2 1/2 metriä ympäri mitaten. Semmoinen pylväistö ei horju, mieli uskoo tinkimättä, ettei laki lankea. Tuntui kuin jos olisimme astuneet pyhäkön läpi. Väliin aukesi eteen kappale kuivanutta kelokkoa, joka teki silmään hivelevän vaihteen näköalassa. Ja aina hetkisen astuttua välkkyi puiden välistä lampi oikealta tai vasemmalta: eräässä pistäysimme uimassa. Taival teki unohtumattoman vaikutuksen.

Lopulta yhtyi polkumme Miinoasta tulevaan valtatiehen, jota tietä kuletetaan Suomesta (Kuhmon kautta) jauhvoja ja suoloja rekipelissä kesälläkin. Tämä oli yksi Karjalan "valta maanteitä". Kivet ja kannot on raivattu kankailta ja suot kapuloitu hevosen kantaviksi. Tätä myöten oli hauska loikutella kylään. Ei enää tarvinnut pelätä tieltä hairautuvansa. Kello 6 tuli kylä näkyviin. Ennen kylää avautui eteen avara kenttä, tasainen ja sileä. Se oli kylän kisa-kenttä, eli "kumpu", jota käytetään kesällä joka pyhäiltä. Siinä oli nytkin valmiina kyykkyleikin keilat ja sauvat, samoin samovaa-ritulien sijat.

Luvajärvi ei ole suurimpia kyliä. Mutta jo rakennuksista näki,

että kylä oli varakasta. Samoin viljelykset olivat tavallista uljaammat, maat savikoita, ainoa paikka, jossa näimme ojitusta. Heinämaatkin olivat hyvänpuoleiset, pidettiin 3 à 4 lehmää talossa, kun köyhemmissä kylissä oli vaan 1 à 2 lehmää. Täyskuntoisia miehiä oli täällä joukko kotitöissä. Menimme nokkavainun avulla kylän varakkaimpaan taloon, Jaakon taloon. Tytär lypsi lehmää, "muammo" kuului olevan nuottaa vetämässä, "tuatto" niityllä. Sillä kaikki talon väki oli säännöllisesti töissä mukana. Tämä kai selittääkin, miksi ihmiset ovat täälläpäin niin nuoren näköisiä. Niinpä isäntä ja emäntä näyttivät kuin vasta naimisiin menneiltä, vaikka 2 heidän tyttärtään oli jo naimisissa. Yleensä mennään nuorena naimisiin, tytöt 16 a 18 vanhoina, pojat 20 vanhoina. Tytöt kehittyvät nopeasti, niin että tuskin nytkään 17 vanhaa talon tyttärtä erotimme äidistään. Erittäin kauniita ja raittiin näköisiä olivat muutkin kylän asukkaat, joita heidän niityltä palatessaan näimme.

Ensin saimme kylpeä. Emme koskaan ole Suomessa nähneet talonpojissa niin puhdasta saunaa, ja kuitenkin ei sitä meitä varten ensinkään siistitty. Kylvettyämme uimme Luvajärven kuulakassa vedessä. Se oli todellista nautintoa. Ja nautintoa oli saunasta tultua istuutua isännän kanssa kiehuvan samovaarin ääreen ja juoda yhteen kaikuun 5 lasia hyvää teetä, johon myös kuului karjalainen teemaito. Tämä valmistetaan siten, että nuori maito pannaan noin tunnin ajaksi uuniin "paistumaan", jonka jälestä ruskeat rasvaherneet kelluvat pinnalla. Sitten seurasi iltanen, johon m.m. kuului emännän vasta tuomista mujeista maitoon valmistettu herkullinen keitto. Illan kuluessa kertoili isäntä seikkailuistaan karhujen kanssa, hänkin oli näet aikoinaan 6 ukkoa kaatanut. Vasta viime päivinä olivat ne neljää hevosta repineet.

Aamulla pistäysimme veneeseen, joka alkoi liukua pitkin Luvajärven pintaa itäänpäin. Tästä järvestä muuten alkaa Kemijoki, joka kulettuaan Nuokkajärven, Jyskyjärven ja Paanajärven halki laskee vihdoin 258 virstan päästä Valkeaanmereen. Pian häipyi näkyvistä hauska Jaakontalo (Valtanen sukuaan).

Tunnin soudettua vei kaitainen salmi Kaijan järveen. Täällä tuli vastaamme sulhasineen eräs nuorikko, palaten saattamasta sisariaan, jotka olivat käyneet nuorikon uudessa kodissa "kaimoamassa" (vieraisilla). Pyynnöstä antoi nuorikko meille kolmenkertaiset "poklanat", s.o. "kumarteli itsensä kaikille alamaisiksi". Vastineeksi kajahutimme: "Sä kasvoit neito kaunoinen", jolla aikaa veneet seisoi aloillaan. Pyöritettyämme hattujamme ja nuorikon vielä kerran polaknoitua, läksivät veneet jälleen liukumaan omiin suuntiinsa. Samassa huomasimme, että oikealla kädellämme lepäsi 10 syltä korkea Punkaharju. Astuimme kappaleen matkaa pitkin harjua, ihailen kauniita näköaloja, veneen kulkiessa samaan aikaan pitkin rantaa.

10 virstan päästä tuli eteen järven pohjukka. Nyt oli vielä jalkaitaivalta 15 virstaa Kiimaisjärveen ja siitä 10 v., puolittain venematkaa, Nokeukseen, jonne olimme päättäneet tänä päivänä ennättää. - Maisemat, joita nyt kulimme, olivat erittäin kauniita. Virstamäärin kesti komeata Punkaharjua, kahden puolen mitä kauniimmat järvet, vasemmalla kädellä Aittajärvi, oikealla Huuhtajärvi. Viime mainitulla oli niin ihanat lahdekkeet niemet ja saaret, että meidän täytyi hetkiseksi istahtaa nurmelle maiseman hurmaamina. Siinä oli näköala samanlainen kuin Punkaharjulla Runebergin pöydän luona. Tässä lepäsi ikäänkuin yhteen läjään koottuna Karjalan kauneus.

Tästä vähän matkaa astuttuamme tuli vastaamme kaunis vaikka pieni Myllykoski. Sen äyräillä oli monen nuotion sija sammalohvineen. Siinä piti riisuutua ja pistäytyä uimassa. Samalla teimme myös ensimmäisen pyykin. Housut ja paita pestiin ja hetkisen sillalla kuivattua pantiin ne jälleen päälle ja patii eteenpäin.

Kiimaisjärvelle saavuttua oli meillä kova nälkä. Kylä oli tavallisen kookas, käsittäen 20 taloa, kirkon, pappilan ja koulun, mutta köyhä jo päältä nähden. Menimme parhaimman näköiseen taloon, se oli kirkkokassanhoitajan koti. Kalakeitto haisi, voi haisi, ainoastaan leipää ja teetä saattoi nauttia. Tällä aikaa tuli meitä kylän pappikin tervehtimään. Silmänsä ristittyään kätteli hän meitä ystävällisesti. Mutta kovasti ihmeissään hän näytti olevan meidän länsimaisesta asustamme. Ja vielä enemmän hän ihmetteli, kun kuuli meidän olevan matkalla Solovetskoihin, vaikka olimme lutherilaisia. Mutta pian hän rauhottui ja lopuksi pyysi hän meitä kotiinsa; mutta me kiitimme kohteliaisuudesta ja läksimme rientämään Nokeukseen, ensin veneellä yli Kiimaisjärven. Taipaleella poikkesimme Onkamossa ukko Huotarin luona, joka usein oli matkustavaisia vienyt veneellä Kemiin asti, 30 à 40 ruplasta edestakaisin. Vastikään hän oli semmoiselta matkalta palannut, eikä vanhuutensa vuoksi halunnut taas heti lähteä. Tämän kuultuamme riensimme Nokeukseen, jossa yövyimme kauppias Ahmon taloon. Täällä saimme kylvyn, runsaasti hyvää ruokaa, hyvän kohtelun ja raittiin vuoteen. Ja mitäpä muuta väsynyt matkamies lauvantai-iltana kaipaisikaan. Tyytyväisinä katselimme ulos pihalle, jossa nyt pudotti vettä kuin korvosta kaatain.

Olipa taivas aamullakin yhtä synkkä, vettä kaatoi virtanaan. Kaiken kukkuraksi tohisi Nuokkajärvi vihoissaan. Vakuutettiin, ettei missään tapauksessa voisi soutaa 35 virstan selän yli vastatuuleen. Meillä taas ei ollut varaa päivääkään hukata. Isäntä hankki meille silloin taatun oppaan (ainoa kerta kun sitä käytettiin) ja niin päätettiin jalan taivaltaa soitten ja korpien halki järven pohjoispuolitse Pismalahteen. Saarien suojassa ("kosteessa") päästiin sentään oikaisemaan erään lahden yli 7 virstaa. Alkumatka kävi hyvin. Opas väitti astutun 7 uutta virstaa (hiu-
..... (tekstistä puuttuu pala)

nin päästä tuli eteen sauna, jossa ryypättiin raitista vettä. Taas tunti entisenlaista hamppua ja metsästä pisti esiin toinen sauna. Tämän sanoi opas olevan puolitiessä. Istahdettiin 10 min. puhaltamaan ja otettiin selvä mitä saunaelämään kuuluu. Sauna sijaitsi Ahmaisjärven rannalla. Tänne saapuivat erämiehet syksyin, keväin, jopa talvellakin. Keväällä pyydettiin verkoilla kalaa lautan avulla. Hauet kuivataan kapakalaksi, säret suolataan. Syksyllä tuodaan veneet ja vedetään nuottaa ja samalla pyydetään sadoittain lintuja, jotka kelin tultua tuodaan Kajaanin markkinoille. Viime syksyisilläkin linnuilla oli opas saanut 175 markkaa. Talvet taas pyydetään näätiä, sarvaita, peuroja ja hirviä. Kaikki riista säilytetään pylvasaitoissa, etteivät hiiret ja muut elukat voi vahingoittaa. Ihanana kuvastui mieleen erämiesten reipas elämä. Nytkin vilisi lintuja alituisen tiepuolissa ja lampiloissa. Lähdettiin taas astumaan. Kohottiin korkealle vaaralle, johon kuului näkyvän Nuokkajärven selät, jopa itse Nokeuskin. Nyt ei nähnyt sateelta 10 sylvä etemmä. Miten kauniita ja lihavia mäenrinteitä; putkea, pyynkaalia kasvoi rehottaen. Ei malttaisi suomalaisen olla sinne mökkiänsä rakentamatta, mutta karjalainen ei raski kylästä erota, siksi seuranrakas hän on. - Vaaran laskettua alkoi soitten yli kaalaminen. Se ei ollut leikkiä. Soita piisasi

virstamääriä. Ne olivat niin pehmeitä, ettei ken-... tahtoneet riittää. Mutta opas meni kuin hukka. Jo alkoi miehiä lopulta väsyttää. Tekosyyllä hankittiin istuntolupa. Mutta toista levähdystä ei opas myöntänyt millään ehdolla. Astuntataival piti olla vaan 25 virstaa, mutta kellon mukaan me saimme polkea yli 30 virstaa. Loppumatkalla oli mies yleensä hyvin jykke: vaatteet märkänä, kengät vettä täynnä ja koko mies lopen uupuneessa tilassa. Kun vihdoinkin päästiin Säynäanniemeen, sanoi opas: "alkumatkalla sitä astuttiin tavallisesti, vaan loppumatka kävi huonosti". Eikä hän näyttänyt ensinkään uupuneelta. Tehtiin rannalle tuli, joka on yleinen "ehätyksen" merkki. Heti tulikin 2 tyttöä ja 1 nuorikko meitä "ehättämään", vaikka satoi ja tuuli minkä saattoi. Näin tekevät he aina ilman korvausta, selvä todistus karjalaisten hyväntahtoisuudesta. Ja tuskin saimme heitä ottamaan meiltäkään tarjottua korvausta vastaan.

Kuinka hauskalta tuntuikaan päästä objesikan (metsänvartijan) taloon. Läikkyyn tuulen suojaan ja pitävän katon alle. Pirtti oli onneksi lämpeä, joten saatoimme riisua kaikki märät vaatteet pois päältä. Sukat ja "hattarat" (jalkarievut) rannassa huuhdottuamme saimme istuutua höyryävän samovaari ääreen. Nyt se taas karjalainen tee joltakin maistui. Sitä meni 5 à 6 lasia yhteen kaikuun. Iltanen oli hyvä ja hyvältä tuntui vetäytyä hirven taljoille pitkäkseen.

II

Päivälehti 9.10.1903

Taivas oli pilvessä, vettä satoi ja tuuli läiskytteli Nuokkajärven laineita, kun pienen matkueemme olisi ollut painettava syvemmas Karjalaan. Edessä oli 40 virstan taloton taival. (Vanha venäläinen virsta (700 arssinasyltä) vastaa 1 1/2 kilometriä. Lähteä piti vain, sillä meillä ei ollut päivää hukattavissa. Kalakukon reppuumme varusteltuamme, läksimme virstalle. Isännältä kysimme kuitenkin neuvoa, miten sitä voisi syödä itikkain käsissä. Hän sanoi puolivälissä olevan niittysaunan, virstan päässä tieltä, jos sen vain voisimme löytää. Tarkkaan merkit ja muutkin tienpolvet kyselyä, läksimme reippain mielin astumaan. Tie oli jokseenkin selvä kulkea, sillä se oli Karjalan valtateitä, sillotettu, porrastettu. Ensi peninkulma meni hauskasti. Ihailtiin kauniita "peuran leipämaita", joita oli peninkulmamäärin. Se oli komea nähtävä sekin. Nyt sen käsitti, miksi Karjalassa oli niin paljon peuroja ja hirviä. Missäpä heillä olisi parempi elämä kuin täällä. Täältä myös saimme selvän käsityksen siitä, miten järvi vähitellen maaksi muuttuu. Siinä oli edessämme iso lampi niin ruohottuneena, että enää uimalla olisi yli päässyt. Mutta ei kahlaamallaakaan, sillä siksi ventoa se vielä oli. Laajoja, mahtavia kangas-uomia, jotka aikoinaan olivat järvinä lainehtineet, tuli tuon tuostakin esiin, samoin kauniita järviä ja puroja.

Mutta - jalkapohjat heltyivät pian pilalle puolen virstan pituisia kapulasiltoja yli kapsutellessa. Istahtaa ei voinut hetkiseksikään, sillä itikat, nuo "salon hukat" olisivat heti syöneet suuhunsa. Koetimme laahautua eteenpäin, kunnes tapaisimme saunan. Mutta senkin löytäminen oli suuresti epäilyksen alaista, kun satojen porojen polkuja risteili kankailla. Olimme jokseenkin epätoivoisissa tilanteissa. Joe emme saunaa löytäisi, niin voisimme vielä kulkea 20 virstaa (30 km.) syömättä, lepäämättä. Kiiste-

limme keskenämme, mitä polkua tulisi lähteä. Niitä oli kolme, kaikki eri suuntiin, kuitenkin samalle kädelle valtatiestä. Samassa lenti kaksi korppia pahasti räähkyen poikki valtatiestä. En voi kieltää, että tuo ääni melkein säpsäytti tämmöisessä tilassa hermostuneita miehiä. Koitin lyödä koko asian leikiksi ja sanoin: "meidän on mentävä sitä suuntaa, jota korpit lensi." Lähdetään siis hoippuroimaan länttä kohti. Kuletaan kotva aikaa, yhä piisaa aukeanlaista kangasta. Toisia ei lopulta enää näy ei kuulu. Kenties he ovat epätoivoisina palanneet takaisin. Minä päätän kuitenkin kulkea vielä toisen virstan. Ponnistelen epätoivon innolla. Lopulta alkaa maa laskeutua, se herättää mielessä toivoa. Jo tulee näkyviin kuusi, sen takana koivu, sen jälkeen kokonainen rypäjäskuusia. Ja aivan oikein, sen sisästä löytyy sauna. Ilosta en malta ovea avata ennenkuin toiset saapuvat. Pian hekin ovat perillä. Avaamme oven, pistäyimme sisään. Kuivat vuoteet ja pilkkeet ovat valmiina; kaikesta näkyy, että siinä on äskettäin elosteltu. Sytytämme kiireesti tulen, jolloin "hukat" kaikoontuvat korvistamme huutamasta. Jaamme kukon kolmia ja syömmme. Päälle päätämme levätä yhden tunnin. Kohta onkin jokainen vaipunut syvään uneen. Kun heräämme, on kaksi tuntia mennyt. Lihakset ovat velttoina, koko ruumis unen jälestä raukeana. Miten nyt matkaa tehdään? Keino siihenkin keksitään. Vieritse virtaa kylmä salon joki. Me pistäyimme uimaan ja haudomme kylmässä vedessä jäseniämme. Heti ovatkin miehet pirteät, reput nostetaan selkään ja "kurppailemaan". Ja ilman konstailematta katkiaan jälleen taival. Astelemme 8 tuntia yhtäläistä kangasta. Lopulta avautuu eteemme valtava salonjoki komeinen koskineen, suvantoineen, saarineen, siltoineen. Istumme sillalle ihailemaan uljaita koivikkorantoja. Mieleen tulee siinä ajatus: olisipa tässäkin kappale oikeata Eedeniä, jos se vain olisi sivistyneen ihmisen hallussa. Ja me teemme päätöksen, että jos joskus sattuisimme vanhoillamme kyllästymään maailman pauhiinaan, me rakentaisimme mökkimme tämän kosken partaalle ja asuisimme täällä salojen tyyneessä kuin aikoinaan "Ilja" profeetta Kerii-tin purolla.

Nousemme ylös ja astumme helpposen tunnin, niin avautuu yhtäkkiä eteemme valtava jokiuoma, jyrkkien valkohiekkaisten törmien kehys-tämänä. Törmäin korkeus on 8 metriä ja joen leveys silmämitalla noin 100 à 120 metriä. Nyt sen vihdoinkin tapasimme, Kemijoen. Koko päivän se oli kulkenut oikealla kädellämme, aluksi 7 virstaa idempänä, lähtien Nuokkajärvestä "Sirkka-Kemi"-nimisestä kylästä. Viskaamme puunkappaleen jokeen, kiivaasti se alkoi lipua vastatuuleen alaspäin, vetävä oli virta.

Vielä puolen tuntia astuttuamme saavuimme Jyskyjärvelle. Se on suuri kylä, käsittäen toista sataa taloa. Se näyttää mahtavalta kauppalalta, sijaiten joen vasemmalla rannalla ja kahdella saarella, joki näet kulkee tässä, kohti kolmessa uomassa. Täällä näemme ensi kerran Karjalassa pärekattoja ja suomalaismallisia ikkunoita, viimeainitut kuitenkin hyvin pieniä. Kylässä oli monta komeata taloa, me suuntasimme askeleemme komeimpaan. Iloksemme saimmekin tietää, että talon isäntä, hra Piminoff, oli Suomessa (Riihimäellä) toiminut kauppiana toistakymmentä vuotta ja vasta vuosi sitten siirtynyt tänne kotikyläänsä asumaan. Kartano oli vasta rakettu suomalaiskarjalaiseen tyyliin.

Kylpy oli meille kahden päivän sateen ja räähkäyksen perästä välttämätön elämän ehto. Kaikeksi onneksi olikin naapurin sauna lämmin. Kylvettyä, teet juotua ja syötyä, pääsimme puhtaille vuoteille nukkumaan. Ennen sitä olimme kuitenkin tilanneet itsel-

lemme jo aamuksi valmiiksi saattomiehet Paanajärvelle, jonne täältä oli matkaa 5 peninkulmaa. Mutta aamulla - se oli 21 p. heinäkuuta - saattomies vaatikin ruplan enemmän kuin illalla. Me hylkäsimme hänet empimättä. Pyysimme isäntäämme hankkimaan toiset saattajat, vaikka niille pitäisikin maksaa 2 ruplaa enemmän. Pian palasivatkin lähetit ja ilmoittivat uusien saattajain tulevan ennen sovittua 5 ruplasta. Kun olimme asettuneet veneeseen, hyppäsi siihen 3 tyttöä, kaikki alle 20:nen iältään. Ja samassa työnnettiin venhe rannasta. Tästä hämilläni kysyin: "missä on laskumies?" Vastaukseksi osoitettiin perään, jossa vanhin, 19-vuotias, istui hyvin varman näköisenä. Me tiesimme kosket vaarallisiksi ja senkin olimme jo kuulleet, että yksi venekunta oli tänäkin kesänä kuohuihin kadonnut. Pelkäsin täydellä syyllä uskoa päitämme tyttönhattarain varaan. Kauppias nauroi ja sanoi: "Kolme vuotta on se tyttö jo koskia laskenut, eikä ole kuulunut, että vene olisi kiveen kalahtanut. "Antaa suihkia sitten", arvelimme ja niin läksi vene lipumaan alas pitkin virtaa. Me painausimme pitkäkseen veneenpohjalle tehdyille vuoteille lämpimäin ja vedenpitävään peitteiden alle. Meitä vallan nauratti näin ruhtinaallinen kyyti, kun ajattelimme edellisen päivän vaivoja. Niinhän se aina tapaa käydä: "Ken kovaa kokee, saa pehmeää perästä." Ensimmäinen koski oli lyhyt, mutta pahankurinen. Meidät komennettiin niskassa maihin. Toisten kavutessa saarelle, kysyin enkö voisi jäädä omalla vastuullani veneeseen. Vastaus kuului: "a vuit ette voi kos ette hyökyä pelkää." Halusin jo alussa nähdä millä taidolla venettä hallitaan, ennenkuin joudumme suurille koskille. Mikäpä tässä, alas mentiin hyvin. Ainoastaan pikkuisen aallon harja läiskäytti sisään, seurauksena siitä, että vene oli liiaksi lastissa. Tämän jälestä emme ensinkään epäilleet laskumiehen luotettavuutta. Ilmakin oli tänään kauniimpi, ei satanut, jos ei tosin päiväkään paistanut. Hauska oli pitkin matkaa silmäillä ympäristöä. Joki leveni levenemistään. Suopaissalmelta alkain oli se jo arvataksemmme 400 metriä leveä. Yhtä myötäänsä oli pitkiä saari kauniine punkaharjuineen. Rannat yleensä kauniit, koivikkometsäiset. Heinättäjäitä vilisi pitkin rantoja. Väärävarsi välähteli kuin enkelinmiekka naistenkin käsissä. Salaheinättäjälle laukaisimme revolverin, josta se säikähtäneenä vilisti veneineen saaren suojaan pakoon. Sotkia (sorsia) souteli kahden puolen venettä ja tjeerasia (tervapääskyjä) viuhkaili päämme yli. Tukkeja, pitkiä ja paksuja, (kuorineen) juosta jollotti aika kyytiä alaspäin. Ne kuuluivat menevän Jyskyjärveltä Kemiin (15 penink.) 3 vuorokaudessa. Kaloja: säynäitä, siikoja, lohia, harria saadaan joesta kotitarpeiksi. Erikoista mainitsemista ansaitsee harjuksen pyynti. Niitä ongitaan "kosest" kalansilmä syöttinä. Ne ovat 1 à 2 kilon painoisia ja niitä saadaan usein 2 puutaa (40 naulaa) päivässä. Puoliväliin päästyämme laskimme erään saaren rantaan lepoetkiä viettämään. Pian saatiin nuotio räiskymään ja saattajat rupesivat päivälliselle. Me emme olleet varustaneet ollenkaan eväitä. Mutta saattajat eivät tyytyneet ennenkuin suostuimme rupeamaan heidän eväilleen. Siinä oli muun ohessa runsaasti karjalaisia leivoksia: sultsinoita, kakkaraita ja rieskoja. Viime mainitut olivat niin hyviä, että me söimme niitä kolme kappaletta mieheen. Tässä näimme ensi kerran piimää, jota saattoi kantaa pussissa. Se oli tällä kertaa kääritty voipaperiin. Se on "paistettu" uunissa ruskeaksi ja säilyy helposti vuoden käymättä ollenkaan happamen katkeraksi. Syömään ruvetessa se liotetaan vedessä. Me tunnustelimme sitäkin,

maku oli moitteetonta. Syödessään tytöt kertoilivat, miten he talvella vetävät metsässä tukkia, juottivat "heposia" y m., miehet saavat pirtissä öhöttää. Muutamassa lomassa sanoi peränpitäjä "musikantillemme": "sie olet hyvin miun vellen näköinen, mi asune Suomessa, Mäntsälässä". Toinen vastasi: "sehän minä olenkin, vaikkette enää tunne". Tähän vastasi tyttö: "olet sie hos kellä velli, a et meiän velli."

Syötyä pistäyttiin jälleen veneeseen ja alettiin luikua eteenpäin. Hauskasti kului loppumatka ja iltasella 10 aikaan päästiin Paana-järvelle. Tytöt hankkivat meille kortteerin ja puuhasivat heti saattomiehet valmiiksi. Kyydin maksettuaamme ja tsajut saattajille tarjottuamme, menivät he tätinsä luo yöksi ja me laskeusimme kolmeksi tunniksi nukkumaan. Mutta piirustajamme "Matvei" tunsi kovaa kuumetta otsassaan, eikä asiaa suinkaan parantanut se seikka, että piti ruveta nukkumaan lämmittämättömään huoneeseen. Apteekkia ei kylässä ollut. Asetuimme nukkumaan toivossa, että tauti itsestään yön aikana löysäisi.

Kun nousimme kello 3, oli sairas edelleen huonosti voipa, pää oli raskas, jäsenet hervottomat. Tätä juuri olin pelännyt sadepäivien seuraukseksi. Kaikeksi onnettomuudeksi olivat kuumepillerit unoh-tuneet repustani pois. Lopulta johtui mieleeni eräät "tipat", joita löytyikin talon kaapista. Näitä ja kuumaa teetä nautittuaan, alkoi tauti löysätä. Ja tunnin päästä sanoi sairas varmana: "nyt sitä jo uskaltaa lähteä veneeseen." Ja niin tehtiinkin, kun ennen sitä oli mukaan varustettu leipää, kalaa, voita ja korppuja. Ruoka-aineet sattuiivat olemaan jokseenkin tyydyttäviä, suolattu siikakin ilman mitään vierasta hajua.

Kello 5 astuimme veneeseen. Parhaillaan vihmoi hiljakseen vettä. Vilttejä ja tákkejä tuotiin runsaasti suojaksemme. Mutta vedenpi-tävää peittoa ei sattunut käsissä olemaan. Laskumiehemme oli 70-vuotinen Miikkula Kauranen, joka oli ammattiaan hoitanut jo 50 vuotta. Ukko, oikea salonpoika, todellinen Kulneff, oli ystävälli-nen ja herttasen näköinen, muuten varreltaan pieni. Kun hän astui veneeseen, kääntyi hän juhlallisesti kotiinsa päin ja teki kolmas-ti ristimerkin. Kaikesta näkyi, että hän piti tämmöistä matkaa vakavana tehtävänä. Ja totinen olikin retki edessä tänäpäivänä. Eilen olimme 5 peninkulman matkalla laskeneet 7 koskea: Höytiän, Kuomakosken, Järvikosken, Ruoppomen, Maalivikeen, Ylä-Suuripään ja Suuripään. Tänään tuli meidän liukua joen pintaa 9 peninkulmaa ja sivuuttaa seuraavat 17 koskea: Lammi, Valkeinen, Sompakori, Pyöh-teä, Juuma, Laiska, Petäjäkoski, Ohlavi, Ruoska, Väärä, Tuhkakos-ki, Äynäkoski, Vuotsas, Usma, Jolkonen, Putkua ja Merikoski. Usmaa ei ole koskaan laskettu ja Vuotsasta ei voida laskea kesäkuivan aikana. Näiden jälkeen olivat suurimmat Valkeinen ja Vääräkoski. Monet ovat 5 virstan pituisia, Putkua 8 virstaa pitkä.

Jo Valkeisessa saimme maistaa miltä tuntuu laskea oikeata "pyhää-koskea", jossa vene kiittää kuin vihurin käsissä. Jo niskassa hylkäsi perämies huoparimet ja tarttui pitkään peränpitoairoon, jonka pujotti ääripuussa olevan vihtapannan läpi. Koko ajan seisoi hän suorana, silmä rävähtämättä tarkaten eteensä. Tuon tuostakin kuului komentosana milloin tasainen milloin jyrkkä: "Valmiina!" "Kolme nykyä!" "Valmiina - souda kovasti!" "Nyt hiljaa!" Soutaja oli 18-vuotias poika, mutta hyvin tottunut airoihin. Ei kertaakaan hän tyhjää kuopassut, veneen hyppiessä kuohujen yli. Moneen ker-taan tuli veneen kääntyä poikkivirtaan, siirtyäkseen milloin keski-, milloin rantaväylälle. Ja juuri silloin kysyttiin niin perämieheltä kuin airokkaalta täsmällisyyttä ja tarmokkuutta.

Toisinaan oli kahden salakallion väli niin lyhyt, että veneen piti silmänräpäyksessä suihkasta väylän poikki tai muuten se kantaantui poikkiteloin luodolle, jolloin olisi ollut kaiken loppu. Muutamassa kohti perämies sanoi: "tuossa se oli". Ja alas päästyämme selitti, että siinä vasemmalla kädellä se oli se kallio, johon tukkilaisten vene vuosi takaperin kantautui ja koko venelasti, 6 miestä, katosi suvantoon. Samassa kääntyi Miikkula suvantoon päin ja teki ristinmerkin. Jokaisen kosken alla, niinkuin niskassakin oli näet suuri puinen risti - muistuttamassa ettei näitä seutuja saisi kevytmielisesti kulkea. Äskeisen kertomuksen jälestä saivat nämä ristit meidänkin silmissämme täyden arvonsa.

Kello 10 saavuimme Juuman niskaan, jossa oli kalastajaerakon Miikrei Olkkosen maja. Olimme jo kulkeneet 30 virstaa, jonka vuoksi pysähdyimme siihen einettä nauttimaan. Ukko oli parhaillaan huttua pistelemässä. Meidät nähtyään tuli hän itse ulos ja vaati meitä majaan sateensuojaan. Se oli niin pieni, että me kolme parhaiksi sovimme sinne istumaan; jos polvilleen nousi kävi pää lakeen kiinni. Oli kumminkin nautinto päästä vasta lämmitettyyn majaan syöntiajaksi. Me paistoimme hiilellä kalaa ja söimme lujasti. Saattajamme laittoivat nuotion, keittivät itselleen puuron ja meille tsajun ja tämä kävi 5 minuuttiin. 15 minuutin päästä olimme jälleen valmiit lähtemään.

Annettuamme erakolle vähän hotellin vuokraa läksimme astumaan Juuman alle. Saattajat kulettivat venettä osaksi köydestä laske-malla, osaksi sauvomalla, koski näet oli jokseenkin kuiva pienen väylän puolelta. Veneeseen päästyä täytyi meidän laatia havuista katto peitteiden yli, sillä vihmominen oli vain yltynyt. Me makasimme pitkät matkat aivan ummessa. Milloin sää vähänkin helpotti, kohousimme ylös laulamaan tahi luontoa ihailemaan. Kauniita paikkoja ei toki puuttunutkaan. Jo peninkulman päästä erakon mökiltä tuli vastaan Ruosainsaaret. Niitä oli 4 kappaletta, kaikki verrattomia huvilanpaikkoja komeine harjanteineen. Toinen erinomainen näköala avautui eteemme Väärän alta. Komeat koivikot ja haavikot verhosivat kauttaaltaan rantoja. Haavat olivat valkeakuorisia, niin että luulimme niitä koivuiksi. Niin komeata haavikkoa emme olleet ikänä nähneet. Ylimmillään nousi komeus Tuhkasaaren luona, jossa seutu veti vertoja Saimaan kanavan var-sille, sillä erotuksella vaan, että taulu esiintyy täällä monta vertaa suuremmissa puitteissa. Neljäs kaunis seutu oli siinä missä Obtujoki (venäjäksi Osta) laskee Vieljärvestä, oikealta kädeltä, Kemijokeen. Täällä hohtivat haavikot aivan hopean värisinä. Kuusia näki näillä seuduoin harvemmin, mutta sen sijaan miehen korkuisia "hyyhkyjä" (putkia) oli rannat täynnä. Ja vihanta nurmi peitti maanpintaa. Onpa todella katsottava vahingoksi, ettei koko tämän 8 peninkulman taipaleella Paanajärveltä Usmanalle ole muita asukkaita kuin vanha Miikrei-erakko.

Kello 8 pääsimme Vuotsaman niskaan, johon vene piti jättää. Me kuitenkin riensimme hetkiseksi mahtavan kosken partaalle. Jyhkeä on putous kieltämättä, ja kuohut kauheita. Me emme ensinkään saaneet järkeemme, miten siitä kuivanaikanakaan voidaan laskea. Virstaa alempana on jo Usma, Kemojoen Imatra. Ja verraton se onkin pärskyilleen, kun se kaarteleksen suurten kallioiden lomassa. Nautinto sitä on katsoa.

Kello 9 pääsimme kylään, joka sijaitsee joen vasemmalla rannalla. (Huomaa: kosken nimi on "Usma", mutta kylän nimi on "Usmanalus"). Taas tarjoutui meille komea näköala: 24 venettä oli Usman laajassa suvannossa "vataa" (virtanuottaa) vetämässä. Kaksi venettä, kum-

massakin soutaja ja nuotan hoitaja, kuului aina nuottueeseen. Vata laskettiin kosken alla veteen, veneiden annettiin itsekseen lipua myötävirtaa alas, nuotan laahautuessa pitkin tasaista pohjaa. Toiset veneet tulivat aina paluupyörteessä takaisin. Näin teki luonto pääasiallisesti työn, ihmiset vaan ohjasivat työn kulkua. Somalta se näytti, kun tällöinen joukko veneitä luisteli toistensa ohi edestakaisin. Melkein samanlainen näky, kuin Nokeuksen luona olevassa koskessa, jossa koskeloparvi koskenvälisuvannossa liikkui pyyntihommissaan. Se vaan erotusta, että koskeloparvi eli oikeastaan molemmat koskeloparvet katosivat aina lomaan näkymättömiin, jota vastoin Usman suvannon pyytöveneet joikuivat kuin joutsenet aina näkösällä. Ja näin tehdään Usman suvannossa joka ilta- ja aamupäivä. Kolmisen tuntia vaan pistäytyvät pyytäjät keskiyön aikana levolla.

Nyt ymmärsimme, miksi eivät Usmanaluksen asukkaat enemmän viljele maata. Me olimme nähneet hyvää savipohjaista viljelysmaata jo Valkeisen alla, mutta täällä Usmanalla oli maa verratonta. Savi-aho, kunhan oli aidan sisäpuolella, kasvoi kuminaa, putkea, apilasta, horsmaa. Ohrat, kaurat, virnat, kaikki kasvit rojottivat viljavuuttaan laossa. Ja tällöistä maata oli peninkulma alaspäin kahden puolen jokea. Kaikesta näkyi, että viljelys oli sivutoimena. Usmanalaisten oikea pelto on Usman suvanto ja parhaan väen Valkeameri. Siksi kuiva pelto unohtuu. Miikkula sanoikin: "hos suomalainen ruataisi teällä, a ois taluja, ois peltua".

Tsajut juotuamme ja uudet saattajat saatuaamme, läksimme kello 10 astumaan kylän halki. Se käsittää kaikkiaan 110 taloa. Saattajat laskivat sillä aikaa veneen Jolkosen alle. Hyvää kyytiä näytti vene kiitävän kuohujen yli. Kosken alla hyppäsimme mekin veneeseen. Soudettuamme peninkulman, olimme Putkuan niskassa, josta oli vaan 8 virstaa oikeata kärritietä Kemiin. Maantien teko oli parhaillaan hytinässä Kemistä Paanajärvelle. Ja kun humalaiset työmiehet kokivat jo venekulkuamme häiritä, pidimme taivalta näin keskiyön aikaan hiukan epäluotettavana. Siksi varustimme käteemme lujat sauvat ja tarkastimme revolverimme. Ketään ei kuitenkaan kuulunut, sillä pohjatyö oli tällä taipaleella saatu jo suorituksi.

Kello 12 yöllä pääsimme Karjalan Kemin kaupunkiin.

III

Päivälehti 28.1903

Keskellä yötä tulimme Karjalan Kemin kaupunkiin. Huviksemme astuimme sen läpi. Se on oikea karjalaiskaupunki, mitä rakennustyyliin tulee. Valtakadun varrella on vaan useampia kaksikerroksisia taloja kuin Jyskyjärvellä. Tämän lisäksi oli 8 kirkkoa, sotaväen kasarmit ja valtion kapakka (ainoa talo, joka oli päältäpäin hohtavan valkoinen). Koko kylä näyttää jokseenkin rähjältä kaupungiksi, mutta karjalaiset nimittävät sitä suurella juhlallisuudella "linnaksi". (Saaret ja kasarmin puoleinen ranta ovatkin patteroidut). Venäjä oli täällä vallitsevana kielenä, karjalaksi saattoi haastaa arvataksemme puolet asukkaista kun laitamatkin otti lukuun. Satama-olot eivät olleet kehuttavia. Merikosken suvanto on 8 virstaa laaja ja hyvin matala. Pakoveden aikana pääsee parahiksi veneellä kiertelemällä kulkemaan. Varsinainen satama samoin kuin sahalaitokset ovat sentähden 8 virstan päässä kaupungista. Meille oli tärkeätä saada heti saattaja laivalle, jonka tiesimme

lähtevän tavallisesti klo 5 liikkeelle. Olimme jo hra Piminoffilta ottaneet tietoomme suurimman karjalaisen liikemiehen Suttieffin, jolle meillä oli kirje mukana. Me kolkutimme sisään. Pian avautuikin sisäovi. Mutta kun meidät kuultiin muukalaisiksi, alkoi naisen ääni riidellä venäjäksi. Ja lopulta lyödä räväytti sisäovenkin salpaan. Me jäimme neuvottomiksi ja tulimme ulos kadulle. Tapasimme siellä erään rengin. Hän kolusi muutamiin venäläisiin mökkeihin sisään, vaan ei saanut saattajaa. Ja hänen täytyi rientää omille asioilleen. Kysyimme mikä oli Suttieffin pääpuotilaisen nimi. "Se on Markkus", vastattiin. Annoin rengille 25 kopeekkaa ja sanoin: "hyvä on, kyllä tulemme toimeen". Menimme uudestaan Suttieffin ovelle. Tuttu naisen ääni tuli taas räiskämään. Nyt vastasimme tiukasti: "Pitäkää vähemmän suuta, piika raiska. Ja toimittakaa herra Markkus paikalla puheillemme". Muuttuipa ääni kellossa. "Herrat ovat hyvät ja odottakaa. Hän tulee heti". Ja Markkus tuli. Annoimme hänelle kirjeen ja esitimme asiamme. Hän empi, lopulta kieltäytyi yrittämästä. Tartuin viimeiseen valttiin, sanoin: "koko kaupunki menettää maineensa, jos retkemme keskeytyy tällaisen leväperäisyyden vuoksi". Tämä tepsii. "Se saadaan saattaja, jos niin tosi lie kysymyksessä", lausui Markkus loukkautuneena. Parissa talossa käytyään, palasi hän saattajat mukanaan. Hän saattoi meidät rantaan ja oli erittäin kohteliaan avulias. Me kiitimme häntä hyväntahtoisuudesta ja sanoimme leikillä: "jos tarpeeksi kauvan elämme, tulemme me muuttamaan väylän, jotta edes keskikokoiset alukset pääsevät sisäsatamaan". Hän nauroi ja toivotti meille pitkää ikää. Nostimme purjeen ylös ja tunnin päästä olimme perillä. Koko matalikon ajan oli vesi makeata. Vasta kahdeksannella virstalla kävi se suolaiseksi. Täällä jo kohotti mursu päätään veneemme vierestä ja katsoa muljotti meitä kotvan aikaa. Kun pääsimme laivalle, oltiin siellä jo lähtöpuuhissa. Ylös kii-vettyämme hilattiin portaat ja ankkuri kannelle ja laiva lähti kyntämään Onegalahden yli itää kohti. Mutta kello olikin jo 7. Postivenettä odottaen olivat laiva meidän onneksemme näin kauan viipynyt. Laiva oli suuri valtameren alus, joka ei tyhjästä hätäile. Mutta totta tänään kysyttiin, sillä "merenkäynti" oli kovanlainen. Tuuli oli kylmä, ei tehnyt mieli kauvan viipyä nuttu-sillaan kannella. Pistäysimme välikannelle. Kaikki laverit oli siellä täynnä makaavia miehiä ja naisia sekasin. Tyhjää hyttiä tai salonkia emme löytäneet. Kuta ulommaksi tultiin, sitä julmemmaksi kävi meri. Ihmiset alkoivat lopuksi tulla merikipeiksi. Ei olisi kumma jos meille kävisi samoin. Emme ole viime yönä silmää ummistaneet ja edellisenä yönäkin vain 3 tunniksi; emme ole syöneet iltasta, emme aamiaista. Alus kulkee nyt syrjätuuleen ja heiluu kovin ilkeästi. Jo alkaa tuntua pahoinvointia. Riennän kannelle, siellä on kylmä eikä ole helppo pysyä pystyssä. Ostan kiireesti II luokan piletin ja saan sovittelujen kautta erään hytin meitä varten tyhjenemään. Tilaan teetä ja ruokaa. Tee ei maista, mutta voileipää ja suolaa nautimme runsaasti. Syötyä nousemme kannelle. Laiva kulkee nyt nokkavastaseen, joten se ei enää niin pahasti keinu. Jäämeren luonto on nyt silmäimme edessä. Tavattoman korkeat kalliosaaret ovat sen tunnusmerkinä. Kuvempaa siintäen näyttävät ne mahtavilta jättiläislinnoilta, joku muistuttaa suurta tehdaslaitosta korkeine savupiippuineen. Perin harvoilla saarilla näki kasvavaa metsää. Hauska oli katsoa miten mahtavat Valkeanmeren aallot särkyivät pirstaleiksi laivankokkaa vasten ja sitte valkosena vaahtona kiitivät kohisten ohitsemme. Kylmän vuoksi pistäydymme taas alas hyttiimme. Hetkisen kuluttua herätti huomiotamme

laivan hiljainen kulku tyypi tyynessä vedessä. Kannelle noustuamme ympäröi laivaa joka puolelta vihannat, puiden peittämät saaret. Yhtäkkiä kohtaa korvaamme kymmenien kellojen kaiku. Ja kun käännymme ääntä kohden, avautuu silmämme eteen juhlallinen näkö. 24 komeata tornia kohooa taivasta kohti hohtavan valkeiksi rapattujen rakennusten keskeltä. Pienet kellot muodostavat miellyttävän säveleen ja suuren kellon jyminä kuuluu kuin kaukaa vuoren onkaloista. Siinä lepää edessämme pyhä kaupunki kaikkine laitoksineen. Se on maailman pohjoisin monasteri, Solovetskoi. Sen näkyvät ymmärtävän laivassa olijatkin. Kaikki kääntyvät luostariin päin, kumartavat syvään ja tekevät ristinmerkkiä yhä uudestaan ja uudestaan, niin kauan kuin kellojen soittoa kestää, ja sitähan kestää hyvin kauvan. Kello on 10, aurinko valaisee koko seutua oikealta kädeltä, vasemmalta vastaa tummanviheriä metsä. Kelpaapa sitä taulua katsoa. Heti lasketaan alas laivan suuret veneet. Pian ne täyttyvät pyhiinvaeltajista, joita viedään maihin, sillä laivan on täytynyt pysähtyä noin 800 mtr:n päähän satamasta. Ainoasti luostarin omat laivat, pienempiä kun ovat, pääsevät rantaan asti. Me emme kiirehdi ensi veneisiin. Meillä on vielä ratkaistavana muuan tärkeä kysymys: mennäänkö ensinkään luostariin vai laskemmeko suoraan "Wienaan" (Arhangeliiin). Jos luostariin mennään täytyy siellä viipyä 3 päivää. Jos taas pysymme laivassa, olemme 1 1/2 vuorokauden päästä vanhan Perman pääkaupungissa. Siinä saisi pistäytyä junaan ja 3 vuorokaudessa voisi pyyhkiä tuon aimo matkan, 1,267 virstaa "Piiteriin". Me tutkimme tyystin raha-asiat. Laivapiletti tekisis vaan 6 ruplaa ja rautatiepiletti 10 rupl. 60 kopeekkaa. Meillä on venäläistäkin rahaa näihin tarpeisiin ja lisäksi vielä 2 suomalaista lehmänkieltä. Me otamme muistikirjaamme Wienan pankin ja erään permalaisen kalapatruunan Semmojeffin osotteet. Kaikki on tältä puolen valmista. Mutta luostari ja Jäämeren kasvikuunta jäisi meille lliaan tuntemattomaksi. Ja vielä yksi seikka: miten voisimme nykyisissä pukimissamme kulkea Suomea rautateitse kotiin. Ja siinäpä se olikin piikki, johon tarttui. Mutta yhtäkkiä veti huomiota puoleensa eräs veres asianpuoli. Sillä aikaa kun kävin maksamassa ravintolavelkamme, oli joku matkustajista kysynyt kumppaneiltani passia. Ja nyt oli joukko miehiä kiivaasti väittelemässä, ettemme pääsisi maihin ilman passia. Muuan tuli minunkin eteeni ja tiukkasi pitkää paperia. Ivatessani otin 3 ruplan setelin ja näytin sitä. Mutta hän yltyi uudestaan selittämään tarkotustaan. Osotin nyt poveeni ja sanoin: "jees", jos tarvitaan. Ja lisäksi selitin, että me voimme matkustaa Wienaan, jos niin haluamme. Nyt he rauhattuivat ja yleinen huomio jakautui tasan kaikkialle. Heti pistäysimme mekin veneeseen ja tulimme muiden mukana maihin. Mitään passia ei kaivattu, kävi niinkuin olimme arvanneet. Hienot ja kohteliaat munkit olivat vastaanottamassa ja opastamassa. Pyhiinvaeltajain tulva oli nytkin tavattoman suuri. Kaksi tuntia kuljetti 4 suurta venettä matkustajia maihin. Rannalla oleva suuri kolmikertainen kivitalo oli niin täynnä, ettei meille löytynyt ainoatakaan tyhjää kammiota. Meitä opastettiin kaksinkertaiseen puurakennukseen. Sieltä saimme kammion kolminen vuoteineen, avaimineen haltuumme. Auliita oltiin palvelemaan, kysyttiin mitä meille saisi hankkia. Kielen taitamattomuus tuotti aluksi vaikeuksia. Munkit hakivat pajasta saksankieltä taitavan sepän, mutta siitä ei ollut meille apua. Lopuksi täytyi meidän turvautua merkikieleen. Kun esim. halusimme maitoa, asetimme etusormet sarviksi ja matkimme lypsämistä. Heti sanoi munkki: "moloka jees". Kun

sivelimme leipäpalasta, vastattiin: "jees masla". Täten selviydyttiin vähitellen tärkeimmistä asioista. Tee, sokuri, samovaari tarjottiin ilmaiseksi. Mutta voi, maito, lohi y.m.s. piti ostaa, koska ne eivät kuuluneet laitoksessa ruokajärjestelmään. Munkki läksi oppaaksi ja kuletti meitä kymmenien kauppapuotien läpi. Niissä oli monenlaista ruokatavaraa saatavana. Voi, kalat y.m.s. säilytettiin hyvissä jääkellareissa, löysihän niistä verestä jos haisevaakin. Syötyämme, juotuamme ja lepäiltyämme, pistäysimme iltaseremoniaan kello 6. Toimitus kesti kaksi tuntia. Kirkko oli täynnä pyhiinvaeltajia, niiden lisäksi lähes 100 mustiin pukeutunutta munkkia. 8 pappia ja 20 henkinen laulukuo-ro suoritti menot. Toimituksessa vallitsi syvä hartaus. - Kello 9 iltasella laskeutuu koko luostari unen helmaan. Silloin on pyhässä paikassa hyvin hiljaista, se ääntä minkä lintumaailma pitää. Munkki kävi meitä puhuttelemassa ja ilmoitti, että kello 8 herätetään kaikki "molimaan". Me puolestamme päätimme nukkua entiset rästit kuitiksi.

Kello 8 kiertelikin torvenpuhaltaja rakennuksen kaikissa käytävissä, ja ihmiset riensivät kirkkoon. Me kuuntelimme pikkuisen torven töräystä ovan takana, mutta vaivuimme jälleen tiedottomuuteen. Vasta kello 9, kun kellot alkoivat soittaa ihmisiä ulos kirkosta, me heräsimme. Tilasimme samovaarin ja söimme. Päivän päätimme käyttää ulkoluonnon tutkimiseen. Riensimme kiireesti halki metsän saaren eteläiselle rannalle. Oli juuri pakoveden aika. (Kello 12 alkoi vesi jälleen kohota). Rannikko oli jäänyt kuiville noin 100 sylen matkalta. Pohja oli täynnä kaikenlaista lotukkaa ja simpukoita. Varislaumat ja kurjet olivat siellä parhaillaan vieraina. Eipä niiltä herkkuja puuttunut. Puolen metrin pituisten kalain selkärankoja oli tiheässä nähtävänä. Täällä sai myös nähdä asteittai miten savi kiveksi muodostuu. Ensiksi vanuttelee laineenläikkä ohuen pannukakun. Kovettuessaan saa se vähitellen pyöreän muodon. Toisten kylässä oli vielä joku kasvin runko kiinni, joten kiveen syntyi pyöreä reikä. Keskiasteissaan olevia liuskioita saattoi käsissään helposti murtaa, mutta täysvalmiin olivat niin kovia, ettei puukko naarmua tehnyt. Ne olivat väriltään mustia ja kaikes-ta päättäen samaa kiveä, josta aikoinaan kivikauden työaseita valmistettiin. - Rannikkoa peitti yltänsä miestä korkea vaivais-koivupensaikko. Se oli kuivahkolatvaista ja mantereelle päin laossa, kaikki jäämeren tuulten vaikutusta. Yleensäkin olivat puut saarella lyhyviä, koivut ja petäjät oikeita tannereita, kuuset hiukan sirompia. Ainoasti istukaskoivut, jotka kasvoivat rakennus-ten suojassa, olivat hiukan suorarunkoisempia. Muuten kasvoi saarella runsaasti voimakasta ruohoa, joten hevoset, joita oli laumottain syöttöaituuksissa (itse kullakin kello kaulassa) olivat varsin lihavia. Lehmiä hoidettiin myös saarella 100, voi myytiin rahaksi. - Meillä oli vaatepussit mukana ja päätimme viimeiseksi tehdä pyykkiä. Siinä oli meillä kuitenkin paha laskuvirhe, sillä näin suolainen vesi tekee saippuan käyttämisen aivan arvottomaksi. Tämän huomattuamme pistäysimme Vienanmeren aaltoihin uimaan. Vesi oli kylmää ja vaalean kuulakkata, ei ole ensinkään ihmettä, että se on aikoinaan saanut "Valkeanmeren" nimen.

Rannalta palattuamme ja syötyämme menimme taas kello 6 kirkkoon. Sitten poikkesimme pitkille sivukäytävälle freskomaalauksia tarkastelemaan. Niitä oli suunnaton paljous, joukossa monen sadan vuoden vanhoja, mutta kaikki hyvin säilyneitä. Värit eivät olleet läheskään niin helakan loistavia kuin Valamon uudessa kirkossa. Kun palasimme täältä asuntoomme, tapasimme erään poikasen kentällä

parhaillaan taulua maalaamassa. Näkyi, että tätä taidetta vieläkin luostarissa harjotetaan. Poikkesimme nyt tarkemmin tutkimaan luostarin vieressä olevaa lampia, jonka olimme otaksuneet merestä pistäväksi sisälahdekkeeksi. Se oli kuitenkin erehdys. Vesi oli "makeata" ja jalkaimme alla tohisi kova virta. Entisen luonnon puron pohjaan oli laitettu hakatusta kivistä umpinainen vesiväylä. Vasijohdon alapäässä oli niinikään hakatusta kivistä tehty sulkuportilla varustettu lammakko jonka kupeella oli laivatelakka. Kun esim. korjattava alus on kanavata myöten tuotu lammakkoon, käännetään sulkuportti kiinni. Pian kohoaa vesi lammakossa ja alus työnnetään ilman vaivatta telakalle. Kun portti jälleen avataan, laskeutuu vesi ja korjaustyö voi alkaa. Telakassa on sijaa 5 alukselle ja suuri paja on vieressä. Luostarilla olikin joukko höyrylaivoja, proomuja y.m.

Aamulla kello 10 menimme lammin rantaan "suurpyykin" pesulle. Koko valkeanvaatteet varasto pestiin suurella perinpohjaisuudella. Pestyä levitettiin vaatteet päivänpaisteeseen kuivamaan. Sillä aikaa uimme, söimme ja lepäilimme. Kuivattua silitettiin vaatteet "vanhimmalla" mankelilla. Pyykki oli mielestämme tullut jotakuinkin "valkeata". (Siitä huolimatta väitettiin kotona vaatteiden muuttuneen "kovin tymperöiksi").

Puoleltapäivin lähdettiin jälleen ulkoympärystä tarkastelemaan. Alkuperäistä luostaria kirkkoineen, munkkikammioineen ympäröi kauttaaltaan "Kiinanmuuri" kahdeksine torneineen, jotka ovat varustetut ampumavehkeillä. Lisäksi ovat eteissaaret vallitetut. Munkki kertoi, että luostari oli piiritystilassa v. 1848. (Tämä kuitenkin lienee tapahtunut Kriminsodan aikana). Joulupäivänä oli pommitettu ankarasti. Enin oli kärsinyt se rakennus, jossa me asuimme, sillä se kävi etuvarustuksesta. Sen fasaadisivulla oli laudotuksessa joukko reikiä ja repeymiä. (Rakennus on sisästä kivimuuraus). Särkymiä ei ole lainkaan korjailtu. Ne 90 pään kokoista kuulaa, mitkä on löydetty, säilytetään pääkirkon edustalla erikoisessa kappelissa muistona. Yksi kuula oli lentänyt ikkunasta kirkkoon, pyörinyt ympäri seiniä ja ketään vahingoittamatta seisattunut pappien keskelle. Palvelustointia ei oltu keskeytetty. Mutta sen päätyttyä oli yksi munkeista, entinen kersantti, lähtenyt puolustustoimia järjestämään. Kun torneista oli tunnin aikaa lähetetty hyvin tähdättyjä pommeja, särkyi erään laivan keula ja toisen propelli. Silloin olivat englantilaiset suvainneet lahdekkeesta kadota. Tätä kertoessaan pyöräytti munkki kahdesti kädellään, merkiksi että lähtö tapahtui ilman seremonioita. Sen koommin ei kuulu talon rauhaa häirityn.

Muurin ulkopuolella olivat pappismunkkien kasarmit ja laajat kasvitarhat. Lantut, kurkut y.m. juurimukulat menestyivät keskinertaisesti, mutta kaalit tekivät huonosti kupua. Hedelmäpuita ja marjapensaita ei ollut ollenkaan. Kaikesta näkyi, että Jäämeren kylmä tiranni täällä hallitsi. Kasvitarhat sijaitsivat muuten päivättömällä puolella, niittyalangan vieressä. Lämpöisimmät seudut saaren rannikkoa olivat näet kokonaan liikkeen ja sataman hallussa. Pitkin rannikkoa oli m.m. ristinäisiä "vorokkeja" paritain, joilla nuotta kelataan apajalta. Poikkesimme myöskin kalkkipolttimolla, jossa muuatta hautaa paraallaan poltettiin. Raaka-aine oli erinomaista, valmiste veti vertoja Ruskealan kalkille. Siksi olivatkin kaikki luostarin kirkot ja rakennukset hohtavan valkoisia.

Kun palasimme polttimolta, kihisi ranta mustanaan kansaa. Päätimme ottaa selvän mitä se tietäisi. Pian huomasimme, että laivasta,

joka oli juuri saapunut Arhangelista, hilattiin raskasta esinettä maihin. Se oli lyijyinen ruumisarkku. Kun se oli saatu kärrtiin, pidettiin pieni seremonia messuineen, pyhänsavun tuoksuineen. Sitten lähdettiin sitä kuljettamaan kirkkomaalle juhlallisessa saattokulussa laulun kanssa. Kuorma oli niin jykeä, että suuren joukon munkkeja täytyi auttaa hevosta, kun tuli hiukan vastamaata. Perille päästyä laskettiin arkku kolmijalkalokilla hautaan. Haudan siunaamisen suoritti 8 pappia palavat vahakynttilät ja suitsutusastiat kädessä, itse luostarin igumeni niiden joukossa. Suuri laulukööri säesti pappien messua. Koko toimitus, johon aluksi kuului lyhyt vainajan elämäkerta, oli läpeensä juhlallinen ja totisen harras ilman joutavaa teeskentelyä, itkuja ja nyyhkytyksiä. Se suoritettiin erittäin vilkkaasti, kestäen haudalla 50 minuuttia ja loppusatsi kirkossa 5 minuuttia. Vainaja oli luostarin entisiä hyväntekijöitä, "vienalainen" kauppias, joka halusi tulla haudatuksi luostarin pyhiin multiin.

Erikoisen leiman tälle luostarille antaa Jäämeren lintumaailma. Lokit, haahkat, riskilät, hanhet ja kyyhkysset täyttävät joka sopukan luostarin ympärillä. Yksin kirkon ulkoportailla ne jaloissa pyörivät. Ne eivät vääjää ketään, ne tietävät elävänsä rauhoitetulla alalla. Niiden laklatus ja kaakatus kaikuu yöt päivät korvissa. Täällä hermostuneet pian paranisivat. Huvini vuoksi mainittakoon, että korppikin seurusteli täällä vapaasti kyyhkysten parissa. M.m. meidän ikkunamme alla kasvavassa koivussa lepäsi joka yö kolme frakkiherraa. Ne eivät kuitenkaan tulleet ikkunaltamme vehnästä syömään, niinkuin kyyhkysset.

Kello 1/2 8 pistäydyin minä vielä katsomassa iltamenojen loppua. Se oli muuten entisenlaista, paitsi että toimitus tapahtui toisessa pääkirkossa (seinä vaan välissä), laulukööriä oli kaksi ja pappeja 8. Kun köörit yhtyivät loppupsalmia vetämään, säesti sitä hiljainen urkujen soitto, joka vähitellen koveni. Pistäysini ovasta ulos etsiäkseni eteisen yläpuolelta urkuparvea. Eteiseen tultuani huomasin erehdykseni. Se oli tornin mainio kellovarasto, joka hoiti säestystä, laajentuen virren päätyttyä tavalliseksi ulossoiton helinäksi.

Näin olimme mielestämme perehtyneet maailman pohjoisimpaan luostariin tarpeeksi. Sille on annettava arvo sivistyksen etuvartijana ja viljelyksen koekenttänä kaukana pohjan perillä. Sen asukkaat, 300 pappismunkkia ja meille tuntematon määrä työmunkkeja, ovat ahkeraa ja luonnonraitista väkeä, jotka hoitavat mahdollisia elinehtojaan suurella huolella. Luostari on sijainnut noin 200 vuotta nykyisellä paikallaan, mutta kuuluisaksi se on täydelleen kerinnyt päästä. Kesät läpeensä on siellä joka päivä satoja pyhiinvaeltajia, varsinkin kun Arhangelin rata vuosi takaperin liikkeelle avattiin. Joukossa oli nytkin eräitä kaukaa Aasiasta huonojen teitten takaa, niin että pyhäretki kestää toisilla kolmekin vuotta suorittaa.

Me olimme viipyneet luostarissa 3 päivää. Erittäin hauskalta tuntui tieto, että aamulla pääsemme lähtemään pois. Me olimme nyt tarpeeksi levänneet ja tarpeeksi nähneet. Muistoksi olimme hankkineet valokuvia, munkkilusikoita y.m. Iltasella kutsuimme munkin lähtökestiin. Hän joi suklaata mielihyvällä, vaikka juoma oli hänelle aivan outoa. Nähtyään kivi- ja simpukkakokoelmamme pöydällä, sanoi hän arvaavansa meidät "geoloogeiksi".

Lähtiessään vakuutti hän, että kello 3 aamulla saapuu laiva rantaan palaten "Wienasta". Ja niin kävikin. Kun veneet olivat 3 tuntia kulettaneet matkustajojta, lähti laiva liikkeelle kello 6.

Ilma oli kaunis, meri rasvatyynenä. Siksi päästiinkin Kemiin jo kello 8. Kaupunkiin soutaminen vastavirtaan kesti 3 tuntia, sillä nyt oli pakoveden aika. Me poikkesimme saattajamme, erään karjalaisen leski emännän taloon. Syötyämme hyvän eineen ja teet juotuamme, läksimme astumaan Putkuan niskaan. Odotellessamme pistäysimme Kemijokeen uimaan. Silla aikaa saapui veneilleen kirkkoväkeä, joiden mukana pääsimme Usman alle. Meillä oli nyt toivoa päästä karjalaisiin häihin, niin oli meille menomatalla luvattu ja soutajat vakuuttivat siihen suuntaan asioita valmistellun. Jolkosen alle päästyämme, näimme kylän nuorison istuvan koulun pihalla. Nyt olimme mielestämme varmat, että he odottivat sitä hetkeä, jolloin voisivat lähteä häätaloon. Mutta kun pääsimme Jolkosen niskaan, Wasili Jemidoffin taloon, saimme kuulla, että morsian oli viime hetkessä peruutunut. Kun saimme tietää, että Voijärvelle mennessä oli välillä yksi talo, päätimme jatkaa matkaa, vaikka kello olikin jo 8.

Teet juotuamme lähdimmekin senvuoksi matkaa jatkamaan. Tässä päätimme nyt erota tuttavilta jäliltä. Me poikkesimme Kemijoesta vasempaan käteen 40 asteen kulmalla. Heti rannasta erottuamme tarjoutui meille harvinainen tilaisuus tutustua jääaikaikauden merkkeihin. Saimme astua pitkälti kallioita, joissa selvään näkyi jäiden kyntämät syvät vaot, sillä kalliossa oli kovia ukonpiikivisuonia. Vaot kulkiivat enimmäkseen kaakkoa kohti, paikoin oli kuitenkin vieressä oleva laakso houkutellut jäävuoria luisumaan etelään päin. Tämä saattoi meitäkin uskomaa oppineiden tuumia, että jääkautena on Norjan ja Suomen tuntureilta valunut paljon arvokkaita aineksia "mustanmullan" seuduille etelä Venäjällä, josta taas vuorostaan jauhokuli vyöryy Suomeen ja Ruijaan takaisin. Näiden kallioden kaakkoispuolella olevat norot olivat erittäin heinärikkaita, vaikka joet ja purot olivat aivan aukomatta.

- Kun olimme 4 tuntia ahkerasti astuneet, oli vihdoinkin 2 peninkulman taival katkennut. "Veräjään kolisteltua" pääsimme "Variksen" taloon.

Aamusella pyysimme talosta ainoasti kiehuvan samovaarin. Oma tee, oma sokuri ja luostarista mukaan otettu sämpylä otettiin esiin. Ilman tätä olisikin "tavannut hoikka". Nyt ei ollut hätää mitään. Isäntä neuvoi meille tarkkaan tien Voijärvelle, jonne oli matkaa 15 virstaa.

Lähellä Voijärveä tuli vastaamme valkopartainen Lasarin Waski tyttärineen (olivat niitylle menossa). Häneltä kysyimme miten järven yli pääsisimme. "A hyvin pääsette. Meän vene ollah niemen nenässä, vasemmalla käellä, soutakah kylääh". Tarjoomme siitä maksua. "A sallinette hyvät vellet Jumalan kostun. Enemmän on jo etukäteen maksanna". - Tulemme rantaan, löydämme veneen. Samassa huomaamme verkonlaskijoita ruohikon takana. Kysymme eivätkö he saattaisi meitä yli järven. "A vait ei saatettais". - Menemme veneeseen, viimeinen verkko heitetään mennessä. Se on kovasti pettävän näköinen: yläosa mustista, alaosa valkeista rihmoista. Yrittää vähän sataa ja tuuleksia. Pienin lapsista alkaa itkeä, äiti ei saa häntä tyyntymään. Vihellän pienen laulun lurauksen. Lapset alkavat nauraa ja hokevat: "pappi kisoaa". Ja huonotuuli katoaa kokonaan ja pian ollaan varakkaan Hokkasen talossa.

Olemme paluumatkalla Vienasta. Hokkasen talosta, jonka vanha isäntä meille matkat neuvoi, oli meidän jalan taivallettava Rukasjärvelle asti.

Läksimme kiireesti astumaa: oli matkaa 20 virstaa Offajanniemeen. Virstaa 6 astuttuamme tulimme pieneen Riihijoen kylään. Väki oli täälläkin niityllä. Lopulta tapasimme nuoren tytön, joka läksi meitä veneellä saattamaan penikulman Riihijokea ylöspäin. Iivana rupesi toisena soutamaan, minä istuin peränpitäjäksi ja Alatvei rupesi uistinta viistämään. Kaloja nousikin myötäänsä, haukea, ahventa, sillä sateen jälestä oli nyt kaunis päivänpaiste. Me olimme kalansaaliista tyytyväisiä, olimme näet syöneet vaan eilen kerran ja tänään kerran, ruokahalu oli nousemaan päin.

Jo ennen auringon laskua pääsimme Offajanniemelle. Se on hyvästi-voivan näköinen kylä, 25 taloinenn. Me menimme varakkaimpaan taloon, Kalamäkieen. Täällä oli valmiina kylpy, ruokaa ja juomaa yltäkyllin, mutta oma kalakeitto sentään oli parasta. - Aamulla vallitsi kylässä pyhän hiljaisuus. Sillä päivä (28/7) oli pyhän Kirken praasniekka, miehen, jota oli turhaan koitettu polttaa tervasammiossa. Täältä oli Uskelan kylään 7 virstaa ja isäntä tarjoutui meitä vapaasti saattamaan sinne. Se sivumatka tuntui kovin houkuttelevalta, mutta kun olimme päättäneet tänään ennättää vielä Koivuniemelle, jonne oli matkaa 40 virstaa "hukanaskelilla-kin" mitaten, ei tehnyt mieli tekemään 7 virstan mutkaa. Otimme sentähden vaan muuten selvää paikkakunnan historiasta.

200 vuotta takaperin oli Offajanniemen ja Uskelan puolivälissä luostari Muisron saarella. Luostarin oli perustanut ylimys "Soloskoi". Sattui sitte tulipalo, joka poltti poroksi koko kylän ja luostarin, ainoastaan kirkko jäi ja seisoo vielä tänä päivänä paikoillaan. Kirkon kynnyksenä oli sama vanha paatero, jonka Soloskoi souti tälle saarelle. (Muutoin sama tarina kuin Valamon luostarin perustajasta - siellä vain myllynkivi paatena). Palon jälkeen siirtyi Soloskoi Valkeajärven saarille, jonne sitte syntyi uusi luostari. - Uskelan lähistöllä kuului myös olevan kulta- ja marmorivuoroa. Tulkoon tässä myös mainituksi, että paitsi Uskelaa, tapaa täällä nimiä semmoisia kuin "Kuivaniemi" (kylä Sorokan lahden luona), Eno, Höytiö, Kompakka, Virma y.m., jotka esiintyvät myös Suomen puolella.

Kun läksimme Kalamäkieestä, oli soudettava kahden järven yli, joista toisessa Valkeajärvenssä oli niin kuulakka vesi, ettemme olleet semmoista koskaan nähneet. Keskelläkin järveä näkyi pohja selvään. Suotajaukko oli kovin puhelias. Me annoimme hänen kertoa joukon pyhäin taruja. M.m. taru Iivanasta (Johanneksesta) erosi koko joukon raamatun kertomuksesta. Niin oli tsaarin rouva Herodias rakastunut Iivanaan ja kun tämä ei tuntenut vastarakkautta, toimitti ruova häneltä pään pois. (Aivan kuin Suderman kertoo Johanneksessaan).

Kevätmärvin kylässä meidän piti neuvoa miten isäntä saisi kihdin ruumiistaan eroamaan. Me määräsimme ankarat tervakuurit. Tämä ei suinkaan ollut ainoa kerta kuin meidän piti olla lääkärinä. Kun karjalaiset ovat ahkeria kalastajoina, potevat useat kihtiä tai veriruuusua. (Jälkimäiselle taudille määräsimme savisilauksia).

- Noin 5 virstan päästä Kevätmärvistä alkoi komea punkaharju, jota kesti kolkutella kokonainen tunti. Kun harju päättyi, oli

oikealla kädellä tiepuolella suuri luonnon hete. Sen juurella oli suuri risti muistuttamassa sen arvoa. Ja kunnioittava mieli oli meilläkin, kun heittäysimme sen partaalle levähtämään. Meillä olikin jo sekä nälkä että jano. Juotuamme tarpeeksi, otimme laukustamme esiin Kevätmärvin emännän laittamat "kurniekat" (kukot), omista kaloistamme tehdyt. Ne maistuivat mainioilta. Mutta pitkiin lepoihiin ei ollut aikaa.

Matka kului maisemia tarkastellessa. Kuinka eriluontoisia ne olivatkaan paikoin täällä kuin Suomessa. Suo ja kangas liittyivät väliin niin toisiinsa, että tuskin niitä osasi toisistaan erottaa. Joskus näki suollakin kasvavan katajan ja putken rinnakkain. Miten edullisia semmoset suonotkot olisivatkaan viljelykseen! Mutta kukaan ei niihin katso päin ei perin, niiden kukoistusaika on kaukana. - Kello 10 illalla saavuimme pitkän sillan ja laajan kisakummun kautta Koivuniemen kylän saarelle, jossa oli vain 6 taloa, joista erääseen yövyimme. (Niemellä, virstan päässä oli yli 50 taloa).

Matka Koivuniemeltä Rukajärvelle, jonne aamulla lähdimme on 4 vanhaa venäläistä penikulmaa (60 kilometriä) ja siitä aluksi venematkaa vaan 10 virstaa. Vesimatkan jälestä astuimme 15 virstaa yhtäläistä synkkää saloa. Pidimme varmana, että saisimme tänään tehdä tuttavuutta karhun kanssa. Se ei kuitenkaan toteutunut. Kammottavan synkältä tuntui tänään salo, yhden ainoan sirkun äänen koko taipaleella kuulin. Oikein ihastuimme kuin puolivälissä avautui eteemme laaja, hiekkarantainen järvi kalastajasaunoineen. Siinä uimme, söimme voilleivän ja lepäsimme puoli tuntia. Katselimme huviksemme nuottamiestemme kala-allasta, joka oli hongan tyveen kaverrettu. Se oli 2 metriä pitkä ja 40 cm. leveä, sopihan sen ympärillä monet partasuut syömään. Kalastajan saunoja oli muuten vähä väliä pitkin rannikkoa. Kun uupumus oli hiukan jaloista haihtunut, läksimme eteenpäin painaltamaan. Kello oli jo 6 ja taivalta oli vielä 15 virstaa. Me astuimme nyt kilpapelissä. Tiekin oli iloista hongikkokangasta. Mutta jano alkoi ahdistaa kovasti. 9 virstan päästä tapasimme kuitenkin vettä suuren kiven alta. Se maistoi kuin hunaja. Vielä eräitä virstoja "proitsittuamme" tapasimme joen äyräällä heinäväkeä iltastaan syömässä. Me olimme iloisia, kun pää oli pelastettu ihmisten ilmoille. Väsymys ja nälkä teki jo kaikin puolin totta. Mutta läksimme, kun kylään ei kuulunut olevan enää kuin 5 virstaa. Isäntä ihmetteli rohkeuttamme, kun olimme oppaatta uskaltaneet tällaiselle salolle, jolla oudommat paikkakuntalaisetkin usein eksyvät.

Hetkisen astuttuamme tapasimme Rukajärveläisen paimenukon, edellään 70 kellonkalistajaa. Ukko oli myöhästynyt erään lehmän eksymisen johdosta. Siksi ajoi hän karjaa pitkän ruoskansa ja tottuneen koiransa avulla aika kolinalla kotiin. Pian alkoikin näkyä Rukajärven kylä, jossa on 110 taloa. Täällä näytti olevan viljelyskin jostain merkityksestä, virstamäärin oli peltoja kahden puolen tietä, kasvut yleensä hyviäpuoleisia. Me kysyimme paimenelta sopivaa kortteeritaloa. "Marken talo ollah hyvä talo, ruokaa on hos mitä laatua, a vieras tunnetaan". Onko täällä sen talon lehmä, kysyimme. "Tuo ruskea, tuo punikki ovat." Me nauroimme ja aloimme seurata lehmä, ja aivan oikein: ne toivat meidät, Markoffin talon veräjälle. Kello oli jo 11. Meidät otettiin iloisella leikillä vastaan. Pian laittoi emäntä pöytään teetä ja hyvän iltasen. Me joimme, söimme ja kiiruhdimme yläsaliin nukkumaan. Vasta kello 7 nousimme ylös. Klo 8 oli emännän juhla-ateria valmis. Niihin oli kutsutti pitäjän nuori lukkari ja muita hyviä

naapureita. Ateria oli karjalaiseen tapaan hyvin varustettu, peuranpaistista ja 6 kilon hauista alkaen. Koko karjalainen hilpeys oli valloillaan, työ sujui mainiosti ruokalaji toisensa perästä katosi näkyvistä. Kahvinjuontiaikana otimme selvää paikallisista oloista. Pohvenitsasta tuodaan tänne jauhot, sinne on 220 virstaa. Rahti jauhokulilta tekee 3 ruplaa, kallina aikana 4:kin ruplaa. Siksi oli jauhosäkin hinta myöskin 19, kun Nurmeksessa se on 12 mkaa. Sokurin hinta on 30 kopeekkaa naula, syrjäkylissä joskus 50 kp., tulitikut lkp. laatikko (Suomessa 1 p). Siis pikku-tavaralla yleensä toista vertaa kalliimpi hinta kuin Suomessa, jopa enemminkin ja jauhot ainakin kolmatta osaa kalliimmat. Mutta jos maalaisella on jotakin myytävää, ei sillä ole juuri mitään hintaa. Niinpä myödään peuran lihaa 75ä 100 kopeekasta puuta (17 à 18 penniä kilo, kun Oulussa maksetaan kilolta markka). Tämä kaiken vaikuttaa etäisyys liikepaikoista. - Ensimmäinen samovaari oli tuotu Rukajärvelle 50 vuotta takaperin pappilaan. Nyt on se kapine joka mökissä, tavallisissa taloissa 3:kin, sillä kalastajat ja heinättäjät y.m. tarvitsevat sen myös mukaansa. Usein istuu karjalainen aterialle, jossa ei ole tarjona muuta kuin leipää ja tsajua. Ja pöydästä noustuansa kääntyy hän kuvaan päin, tehden hartaan ristinmerkkinsä.

Isännän puuhattua meille saattajan yli Rukajärven (3 virstaa leveä, 7 pitkä) läksimme klo 10 liikkeelle. Järvi oli yltyleensä viheriän kannen peitossa. Se ei ollut tavallista veden kukkimista, oli kuin jos hienoa hiekkaa olisi veteen sekaantunut. Meillä ei kuitenkaan ollut aikaa ottaa selville, mistä se johtui. Toiselle rannalle päästyämme oli edessämme maantie, ensi kerta nyt tapasimme todellisen maantien. Se vei Repolan kirkolle (14 penikulmaa). Se oli valtion rakentama ja yllä pidettävä, varustettu virstan pylväillä ynnä 50 sylen pylväillä. (Virsta täällä sisälsi 500 venäläistä sylvä vastaten jokseenkin kilometriä). Astuttuamme 7 v. tulimme Jekon järven rantaan, josta löysimme isännän neuvoman veneen ja aivot. Uituamme soudimme 3 virstaa Jekon kylään, josta saimme saattajat Tiiksille (4 virstaa). Meillä oli tarkotus mennä vielä 20 v. eteenpäin Pairisen päähän. Mutta veneitä ei ollutkaan koko kylässä kotosalla. Niin täytyi meidän puolilta päivin jäädä kylää, emme tahtoneet enää kinttujamme rasittaa, missä kerran venekyyti oli mahdollinen. Panetimme saunan lämpiämään, tarkastelimme kylän viljelyksiä, piirtelimme rakennuksista muistiin tärkeimpiä kohtia ja tutkimme erittäin tarkkaan "Pyhän Mukkulan", näin nimitetään näillä seuduin rukoushuoneita (perustajansa mukaan).

Mutta aamulla nousimme jo 4:ltä liikkeelle. Me pääsimme veneellä ensinkin Pairisenpäähän (20 v.), siitä Tiiksjärvelle astumalla 16 v. Täällä oli kievarissa suomalainen emäntä, joka laittoi meille uistelemistamme kaloista hyvän keiton. Sitte astuimme vielä Muujärvelle (27 v.). Ja niin olimme tänään kulkenee 63 virstaa. Mutta olikin jo hämärä, kun pääsimme Lipatoffin isoon taloon. Pian laitettiin meille hyvät teet ja hyvä iltanen ja sitte nukkumaan. Aamulla ajoimme 10 virstaa kievarin hevosilla. Kauemmas ne eivät joutaneet, sillä ne oli tilattu tientarkastusherroille. Toiset 10 v. astuttuamme oli tien varressa sauna matkustajojen varten. Ennen sitä tapasi meidät 3 miestä, jotka palasivat kotiinsa "mesän linjaa vetämästä". Heillä oli sotilaskattilat mukana ja pian oli tee valmista. Meillä oli tarkotuksena jatkaa matkaa Repolan kirkolle (30 v.), vaan näiltä kuulimme, että heidän naapurikylässään Roukkulassa oli huomenna "Iljan" (Eliaan) praasniekka. Käännyimme-

kin heidän mukanaan Saarenpään kylään, jonne oli vaa 6 v. astunta-taivalta ja 12 venematkaa. Pääsimme perille hyvissä ajoin, joten meillä oli hyvää tilaisuutta kylvyn, teenjuonnin ja iltasen välillä puhella paikkakunnan elinkeinoista ja oloista. Rakennuksissa oli nähtävänä koko joukon omituista taidetta. Talo nimeltään Kuikkala, oli vasta rakennettu ja nuoret haltijat erittäin ystävällistä väkeä. Lopulta pistäysimme aittaan nukkumaan, jotta olisimme aamulla juhlan viettoon virkeät.

Mikä on sitte praasniekka? Se on juhla, jota vietetään jonkun pyhimyksen muistoksi. Lähipitäjät muodostavat keskenään yhteisen juhlanviettoyhtiön. Siten vietetään eri praasniekat eri pitäjissä tai kylissä. Ja niin keräytyy aina yksille juhlille ihmisiä 6 à 7 pitäjästä. Tulloon tässä mainituksi muuan vuotuinen kiertokulku:

Jyrgin praasniekka	Nokeuksessa
Stroitsan	" Kostamuksessa
Miikkulan	" Tetriniemellä
Petrun	" Munankilahd.
Iljan	" Luvajärvellä
Pohrotsan	" Kiimaisjärvellä
Jälki-Pohrotsan praasniekka	Akonlahdella

Se Iljan juhla, jota tänään (2/8) vietettiin Ronkkulassa, ei kuulunut tähän kiertokulkuun. Praasniekat ovat karjalaisten parhaimpina henkisenä virkistykseenä. Niitä odotetaan aina suurella jännityksellä ja entisten muistoilla eletään, kunnes uudet joutuu. Mitä näissä juhlissa on tarjona? Ensiksikin mennään kirkkoon, jossa pappi toimittaa tavallisen jumalanpalveluksen. Silloin antaa kukin varojensa mukaan haaviin, kuka ruplan, kuka puoli, ken vähemmänkin. Kirkosta tultua seuraa praasniekka-ateria, johon kutsutaan vieraspitäjäläisetkin osallisiksi. Runsas kestitys kuuluu näihin juhliin hyvin tärkeänä osana. Me emme kirkossa käyneet, vaan söimme juhla-aterian jo majatalossamme. Siihen kuului seuraavat ruokalajit:

1. Kahvia rinkelien kanssa.
2. Leipää, voita ja maitoa.
3. Pieniä kakkuja.
4. Kalakukkoa.
5. Piiraita (potakka- ja ryynipiiraita, maitopiimän ohella.
6. Lintua (kukkona).
7. Linturokkaa (linnunlihalientä).
8. Sultsinoita (paperinpaksuista ohrarieskaa).
9. Kiisseliä (ruisjauhoista hapatettua) maidon ohessa.
10. Tsaju ruoan päälle.

Aterian syötyämme läksimme kello 11 astumaan kirkolle (4 v.). Meihin yhtyi koko Saarenpään (20 taloa) kansa, miehet ja naiset, kuitenkin tarkasti erillään astuen. Hienoa pakinaa kuului, mutta ei mitään villiä rähinää. Perille tultua mentiin kisakummulle. Siinä aloittivat miehet urheilunsa. Se oli keilan lyöntiä, nimeltä kyykkyleikki. Piirrettiin maahan kaksi suurta neliötä vierekkäin. Kummankin keskelle ladottiin 15 korttelin pituista keilaa, kuin halot pinoon (alle 5, sitte 4-3-2 ja 1). Kumpaankin puolueeseen rupesi yhtä monta miestä. Kumpi puolue ennemmin sai kartulla viskatuksi toisen keilat piirin ulkopuolelle, se voitti. Voittajat saivat viimeiset lyöntinsä tehdä toisten selästä. (Toinen kumarsi selkensä vaakasuoraan hevoksi, siitä leikin nimi). Tätä tekivät miehet hiessäpäin paitahihasillaan. Ja tarkkoja he olivat iskemään, sitä ei voi kieltää.

Siitä siirryttiin hiukan ulommaksi tanssikummulle. Siellä alkoi harmonikka soida ja katrilli pantiin käymään. Naineet eivät siihen saa osaa ottaa. Niin tarkkoja ovat karjalaisten siveyssäännöt. Karjalaisten katrilliin kuuluu, niinkuin franseesiin, kymmenkunta

eri tuuria. Riipeimmät pojat, tanssivat eräitä osia kyykkysillään. Erittäin siroasti suorittivat naisetkin osansa. Mutta tämä onkin melkein ainoa tanssi, jota he osaavat. Polkkaa ja valssia, joita pyynnöstämme otettiin, osasivat vain eräät harvat. "Kruukkaa" (piiritanssia) emme tulleet pyytäneeksi ottamaan, vaikka he kyllä sitä kuuluivat taitavan. Laulua sensijaan kirhasimme heiltä kovasti. Lopulta saimme työt laulamaan yhden laulun: "Tuolta se näkyy se punanen talo" - - - Osasivat he tosin muitakin lauluja, niin kuin "Kreivin sylissä istunut" y.m., mutta koko taito oli sinne kulkenut tukkipoikain mukana Suomesta. Niinpä eräs osasi Oulun pojan sepittämän pilkkalaulun. Mitään omia kansallisia lauluja eivät ensinkään tunteneet, joten laulutaito on vielä takapajulla. Sama oli pääasiallisesti laita muuallakin Karjalassa, paitsi niissä kylissä, joissa oli ollut kauemman aikaa venäläinen kansakoulu, niissä osattiin venäläisiä lauluja ja niiden rinnalla omiakin. Vastapalkkioksi lauloimme heille "Tuli tuulan tuli tuli tei" ja "Karjalaisten laulun". Sitte alkoi jälleen katrilli. Me kiitimme heitä hauskaasta seurasta ja pistäysimme erääseen taloon päivälliselle. Syötyä läksimme kello 5 taipaleelle.

Meillä oli vielä 2 1/2 penikulmaa Suomen puolen ensimmäisiin taloihin. Matka oli nyt sekavampi, kuin koskaan ennen. Ainoasti tekemällä muistikirjaan tarkan kartan virstoittain, saatoimme harhapolut välttää. Monia soita kierrettyämme ja salmista yli kaalailtuamme, saavuimme kello 9 Suomen rajalle. Kuinka hauskalta tuntuikaan astua jälleen vanhoille tutuille tanterille. Meitä oli suuresti miellyttänyt liikkua "vanhan kulttuurin" alueella, mutta yhtä suurella nautinnolla sitä jälleen siirtyi "uudemman viljelyksen" porstuaan. Kaukana järellä oli nyt Valkeanmeren monasteri kirjavine oloineen, järellä Väinölän elämä ja Koukkulan "Ainojen" kauniit kansallispuvut. Kajautettuamme "Suomen laulun", painausimme jälleen pimeään korpeen (ilma oli pilvinen ja metsä sakea). Kello 12 yöllä pääsimme Hukkalaan (talo on Kuhmon Lammasperällä), jossa heittäysimme pirtin penkkilöille nukkumaan. - Meiltä kului vielä kolmatta päivää ennen kuin olimme matkamme perillä. Mutta meillä olikin nyt turvana Suomen perunat ja Suomen viilipunkat, joten ei enää hoikka miehiä tavannut. (Karjalan puolella ei vielä uusia perunoita syöty).

Me olimme matkalla viipyneet kaikkiaan 3 1/2 viikkoa (13/7 - 5/8), 10 päivää oli kulunut menomatkkaan, sama paluumatkkaan ja perillä oli leväty 3 päivää. Mutta matkaakin oli tehty mennen tullen 480 virstaa eli yhteensä 960. Se tekee päivää kohti 48 virstaa eli pitkät virstat kilometreiksi muutettuina 58 km. päivässä. Tasalleen puolet tästä matkasta oli suoritettu vettä myöten. Rahaa oli kulunut miestä kohti 63 mk. 65 penniä. Jo paljaana urheilumatkana vastaa tämä retki tarkotuksensa, vaikkei siitä mitään muuta hyötyä olisikaan. Mutta mahdotontahan on oudoissa oloissa niin kulkea, ettei mitään oppisi. Loppulauseena tahdomme matkan johdosta vielä mainita yhtä ja toista.

Tärkein tulos matkastamme oli jonkuulaisen käsityksen saaminen sikäläisistä oloista. Joka paikassa tietävät asukkaan olevansa "karjalaisia" ja maataan nimittävät he "Karjalaksi", samoin kiel-tään. Olot ja elämäntavat ovat hyvin kaavoihinsa vakaantuneita, niinkuin ainakin "vanhassa sivistysmaassa". Miten eletään yhdessä kylässä, siten toisessakin. Erityinen ystävällisyys vierasta kohtaan on yleisenä piirteenä. Hyväänpäivään eivät ymmärrä vasta-ta, mutta kun lausuu: "terve taloon!" vastaavat he reippaasti: "tulkaa!" Ja sitte seuraa heti kysymys: "mitä sanot?" tai: "mi on

sanoma?" (Itse he vastaavat: "ei ole kummat sanomat, rauhassa eletään." Vastattuasi kehotetaan istumaan ja kysytään: "mitä saa vieraalle tarjota, ruokaako vai tsajua?" Erittäin avuliaita ollaan vieraalle hankkimaan mitä tarvitaan. Maksu kyllä otetaan, mutta hyvin kohtuullinen. Me tarjosimme joskus yötäolosta ilta- ja aamuruokineen, kylpyineen, tsajuineen ruplaa kolmesta miehestä yhteensä, vaan he ottivat tavallisesti hyvästäkin hoidosta 70 à 80 kopeekkaa. Joskus kuulee Suomen puolella valitettavan heitä kiskureiksi. Se johtuu kuitenkin useimmiten väärinkäsityksestä, ei osata aina ottaa lukuun, miten Karjalassa on kaikki kallista, ja miten vähän he itse ruplalla saavat.

Hyvin auttavaisia ovat karjalaiset keskenäänkin ja lainaavat mielellään toisilleen, se todistaa heidän rehellisyyttään. (Että karjalainen on huono velkansa maksaja syrjäisille, on kasvatuksen tulos). Kolmastikin tapahtui, että emäntä loukkaantui, kun näki minun ottavan kantokääröni pirtin seinältä yöpuulle lähtiessäni. "Varotteko tavaroitanne?" kysyttiin, "heittäkää vaikka pihalle, ei niitä kukaan liikuta." Vasta kun selitin, että käärössä oli yöpaitani, rauhoittui emäntä. Jos suurten valtateiden varsilla joskus tapaisi hyvinkin epäluotettavia ihmisiä, ei se muuta asiaa. Yleensä ovat karjalaiset rehellistä väkeä.

Huoneitten puhtaus ansaitsee kaikkialla erikoista kiitosta. Siellä pidetään puhtaana ei ainoastaan lattiat, vaan seinät ja laipiokin, joita ei koskaan maalata. Sen sijaan huonekalut, ovet, ikkunat, uunin pankko kaappeineen ovat varakkaimmissa taloissa maalatut, useimmiten valkean, sinisen ja punasen kirjavaksi. Ja tiukka on järjestys puhtauden suhteen. Emme kertaakaan nähneet kenenkään sytyttävän tupakkaa "pertissä", perheen pyhäkössä. Vieras kutsuttiin vierashuoneeseen tupakoimaan, työväki tupakoi porstuassa tai ulkona, minkä tupakoi. Ruoan hoidossa eivät kaikki emännät ole puhtauteen nähden aivan tarkkoja. Lutikoista, täistä tai kirpuista emme havainneet köyhemmissäkään majoissa haittaa, russakoita tapasimme vasta Repolassa. Ja lutikat ja kirput kiusasivat meitä heti, kun vaan päästiin yli rajan Suomen puolelle. Suomalaisilla olisi paljon oppimisen varaa huoneiden puhtaanapitämisen suhteen karjalaisilta veljiltään.

Muuten ovat karjalaiset kovin vapaata kansaa. Eivät he ymmärrä mitään pelätä eikä hävetä. He seurustelevat vieraan kanssa yhtä vapaasti kuin keskenäänkin, selvä todistus heidän luonteensa puhtaudesta. (En tässä tarkoita maailmaa kierteleviä karjalaisia, jotka m.m. Suomen puolelta oppivat jos jotain koiruuksia). Mitään orjanmerkkiä ei heissä huomaa. Virkakunnasta ei heillä ole ollut suurta haittaa, kerta vuodessa käyvät veronkantajat, siinä kaikki. (Ruununvero noin 1 1/2 ja kunnanvero 2 ruplaa miehestä). Kirjotetusta laista eivät he paljon piittaa. Niinpä pyytävät he hirviä ja peuroja melkein vapaasti, yhdet miehet 30 à 40 vuodessa, vaikka se on luvatonta. (Eivät katso velvollisuudekseen todistaa toisiaan vastaa). Sen sijaan noudatetaan ankarasti omia kansallisia tapoja. Joskus tapahtuu vieläkin, että petturi lynkataan.

Nuorison siveellinen kanta on harvinaisen hyvä. Yöjuoksut, äpärläpset y.m.s. ovat aivan tuntemattomia. Kosminen on aina tehtävä vanhempain läsnäollessa ja valvonta-aikana, niinkuin muukin morsiamen tapaaminen. Joka pyhäiltä nuoriso kyllä seurustelee keskenään, mutta kaikki tapahtuu aina julkisesti ja miehet ja naiset pysyttelevät mahdollisimman tarkasti toisistaan erillään. Ei saunassakaan koskaan käytetä naispassareita itse kylpemisen aikana. Naisia (- emäntiä) suojelee kaikelta siveelliseltä loukkauk-

selta kauniinkirjava päähine "sorokka", samoin tyttöjä silkkinen päänauha "sulku kossimka". Tätä nauhaa ei saa kantaa piikuutensa menettänyt, eikä semmonen tyttö saa asettua kisakummulla neitosien parveen. Kunnia on heidän keskuudessaan kallista tavaraa, kunnia semmoisena kuin se on syöpynyt kansan käsitykseen. Humalaista ei juuri vioksuta, mutta rivoa käytöstä ei hyväksytä.

Mitä kieleen tulee, on se yleensä notkeata karjalaa, mutta itäisissä kylissä on siihen sekaantunut koko joukko venäläisiä sanoja. Ja se ääretön nopeus, jolla varsinkin naiset polittavat, on sekin epäilemättä venäläistä lainaa. Ja venäjää osaakin nuorempi polvi melkein järestään. (Vanha kansa tolskaa aika kapulakieltä). Tämä on kansakoulujen vaikutusta. Ja niitä on viime aikoina perustettu kaikkiiin suurempiin kyliin, pienissä on jo eräissä n.s. viikkokouluja.

Sanomalehti on Karjalassa tuntematon hullutus.

Suurviljelijöitä ei Karjalassa ole, mutta yhdessä suhteessa on jokainen karjalainen suurviljelijä: siinä, että hän aina viljelee uskollisesti omaa maataan. Hän elää vaikeissa oloissa tiettömillä saloilla, kylien väliä 3 à 4, jopa 5 à 8 penikulmaa. Hän käy muilla mailla ansioillaan, mutta palaa aina saaliineen köyhään kotiinsa. Hän rakastaa "Karjalaa" eikä henno siitä luopua, vaikka elämä käy tukalaksikin. Tässä suhteessa voittaa hän suomalaisen veljensä. Yhtä vähän kuin hänen maansa nykyisellä hoitotavalla tarjoo aineellisia etuja, yhtä niukasti on tarjolla henkistäkin virkistystä. Praasniekat ovat tässä suhteessa melkein ainoana valon pilkahduksena. Mutta tähän karjalainen tyytyy ja on iloinen ja pirteä kuin jos ei häneltä puuttuisi mitään. Ehkäpä, kun kaikki puolet otetaan lukuun, voidaan sentään myöntää, että karjalaisen luonteessa piilee koko joukko todellista aateluutta.

Mielestäni kannattaisi nuorten matkailijain useammin kuin tähän asti on tapahtunut tehdä pieni pyörähdys rajantakaisten karjalaisen luona. Siellä voisi oppia tuntemaan elämää eräiltä puolilta, joihin ei puolivalmiissa maailmassa saa tilaisuutta. Ja ennen kaikkea voisivat he perehtyä vanhan Väinölän elämään ja saisivat käytännöllisen kurssin Kalevalan ymmärtämiseksi. Naisetkin voivat täällä vapaasti liikkua, kun vaan muistavat käyttää aina luotettavia oppaita ellei miesseuraa ole mukana. Ottakaapa nuoret retkeilijät, kun vasta kesämatkoja suunnittelette, vanha "Karjalakin" huomioon.

Nurmeksessa 20/X 03

E. Peltonen